

КВАЛИТЕТОТ НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПОД ПРАШАЊЕ-

ДИСПЕРЗИЈАТА КАКО
МАКЕДОНСКИ ФЕНОМЕН

КВАЛИТЕТОТ НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПОД ПРАШАЊЕ-

ДИСПЕРЗИЈАТА КАКО МАКЕДОНСКИ ФЕНОМЕН

Скопје,
Јули 2010 година

Издавач:

Фондација Институт отворено општество - Македонија
Бул. „Јане Сандански“ 111
1000 Скопје
Тел: +389 2 2 44 44 88
Факс: +389 2 2 44 44 99
Е-маил: osi@soros.org.mk
<http://www.soros.org.mk>

За издавачот:

Владимир Милчин, Извршен директор

Автор:

Зоран Т. Поповски

Лектор:

Анета Василевска –Љубецкиј

Дизајн:

Бригада дизајн

Печат:

Пропоинт

Тираж:

200 примероци

CIP-Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св.Климент Охридски“, Скопје

378.071.6 (497.7)

ПОПОВСКИ, Зоран Т.

Квалитетот на високото образование под прашање - дисперзијата како македонски феномен / Зоран Т. Поповски, - Скопје : Фондација Институт отворено општество - Македонија, 2010. - 44 стр. ; 24 см

Фусноти во текстот. – Библиографија: стра 43-44

ISBN 978-608-218-072-4

а) Високо образование – Дисперзија - Македонија

COBISS.MK-ID 85117450

СОДРЖИНА

1. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	5
2. ВОВЕД	7
3. ТРЕНДОВИ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	8
4. СВЕТСКИ ИСКУСТВА СО ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НАДВОР ОД УНИВЕРЗИТЕТСКИТЕ ЦЕНТРИ	9
5. СОСТОЈБИ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	11
6. МОЖНИ ПРИЧИНИ ЗА ДИСПЕРЗИЈАТА НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	15
6.1 Високото образование поблиску до граѓаните	15
6.2 Беспопштедна борба за студенти	16
6.3 Одложување на проблемот на невработеноста	18
6.4 Привиден локален развој	19
6.5 Академска кариера по секоја цена	19
6.6 Придобивање гласачи	20
7. ПОЧЕТОЦИ И ПОДГОТОВКИ ЗА ДИСПЕРЗИЈАТА НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	21
8. СПРОВЕДУВАЊЕ НА ДИСПЕРЗИРАНИТЕ СТУДИИ	26
8.1 Уписи	26
8.2 Организација и администрирање на наставата	29
8.3 Финансирање на дисперзираните студии	30
9. НАОДИ ОД ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ	32
9.1 Дебата со целните групи	32
9.2 Индивидуални интервјуа со студенти	33
10. СТАВОВИ ЗА ДИСПЕРЗИРАНИТЕ СТУДИИ	35
10.1 Студентите за дисперзираните студии	35
10.2 Академскиот кадар за дисперзираните студии	36
10.3 Јавноста за дисперзираните студии	38
11. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	40
12. ПРЕПОРАКИ	42
13. РЕФЕРЕНЦИ	43

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

БДП	брuto домашен производ
ВО	високо образование
ВОИ	високообразовни институции
ВОУ	високообразовна установа
ДУТ	Државен универзитет Тетово
ЕКТС	Европски кредит трансфер систем
ЕУ	Европска унија
ЕФ	Економски факултет
ЗФ	Земјоделски факултет
ЈЕИ	Универзитет на југоисточна Европа
МИА	Македонска информативна агенција
МОН	Министерство за образование и наука
МОФ	Младински образовен форум
ПеФ	Педагошки факултет
ПМФ	Природно-математички факултет
ПФ	Правен факултет
ТМФ	Технолошко-металуршки факултет
ТТФ	Технолошко-технички факултет
ТФ	Технички факултет
УГД	Универзитет „Гоце Делчев“
УКИМ	Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
УКЛО	Универзитет „Св. Климент Охридски“
ФБА	Факултет за бизнис администрација
ФЕИТ	Факултет за електротехника и информациски технологии
ФЗНХ	Факултет за земјоделски науки и храна
ФИ	Факултет за информатика
ФПТН	Факултет за природни и технички науки
ФТБЛ	Факултет за туризам и бизнис логистика
ФТУ	Факултет за туризам и угостителство

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Во последните неколку години во високото образование во Република Македонија се случува процес на отворање нови факултети и студиски програми речиси во сите градови. Овој процес е познат како дисперзија, а уште го нарекуваат и деконцентрација на високото образование или, едноставно, негово ситнење. Освен желбата да се отворат што е можно повеќе нови факултети и да се почне со реализација на нови студиски програми заради зголемување на опфатеноста на генерацијата матуранти, протагонистите на оваа идеја не направиле речиси ништо за да обезбедат соодветни услови за квалитетна настава на дисперзираните студии. Општ впечаток е дека дисперзијата е жестоко наметната од страна на државата, а државните универзитети, со мали исклучоци, неволно ја прифатија и сега ја спроведуваат со големи тешкотии.

Промоторите на идејата за дисперзираните студии како главна причина што почнале со дисперзијата во високото образование го посочуваат доближувањето на високото образование до граѓаните. Но, тука се кријат и други причини, како на пример: борба за студенти, одложување на проблемот на невработеноста, привиден придонес кон локалниот развој, исполнување индивидуални амбиции за академска кариера и придобивање потенцијални избирачи во единиците на локалната самоуправа.

Иако дисперзијата во високото образование сама по себе претставува сериозен организациски и финансиски чекор, таа никогаш не била предмет на сериозна дебата во јавноста, ниту, пак, е заснована на сериозни анализи на пазарот на труд или на некаков стратешки документ.

Практиката за отворање факултети или за организирање студии надвор од универзитетските центри во меѓународни рамки е малку позната. Евидентно е дека во моментот овие процеси не се толку актуелни колку во минатото бидејќи во меѓувреме се забележани многу недоследности во нивното спроведување. Општ впечаток за овие студии во регионот, ЕУ и пошироко е дека тие се, главно, оптоварени со неквалитет. Како и да е, секаде пос-

тои страв дека овие студии, кои имаат различен карактер (преку интернет, на далечина, екстерни) стануваат нелојална конкуренција на класичните студии, а нивната натамошната експанзија не гарантира квалитет.

Процесот на дисперзијата во РМ почна со објавување конкурси во кои се посочуваше дека наставата ќе почне само доколку во меѓувреме бидат обезбедени соодветни услови и ако има доволен број студенти. Тоа укажува на фактот дека дисперзираните студиски програми немаат решенија за исполнетост на условите за почеток со работа пред објавување на конкурсот и таа практика трае веќе три години. Во конкурсите за упис беше нарушен и принципот на еднаквост. Така, за некои студиски програми на ист факултет студентите беа ослободени од партиципација или плаќаа намален износ, а други беа должни да ја плаќаат. Следен проблем што се појави по објавувањето на конкурсите беше слабиот интерес за упис на студенти на голем број дисперзираните студии. Но, и покрај малиот број студенти, се направи обид наставата да почне на сите дисперзираните студии. Во меѓувреме, некои факултети проценија дека дисперзија со толку мал број студенти не е рентабилна, па решија тие студенти да студираат на матичниот факултет. Тоа предизвика реакции кај студентите и кај родителите што сакаа по секоја цена да си го остварат добиеното право да студираат во својот град.

Во однос на структурата на запишаните студенти на дисперзираните студии се случија неколку апсурди, кои само го зголемуваат сомнежот во ова „ситнење“ на високото образование. Имено, на некои студии организирани во градови во близина на Скопје, најголем дел од студентите се од Скопје. И обратно, голем процент студенти од градот во кој има дисперзираните студии, сепак решиле да се запишат на студии на матичниот факултет. Не помал проблем во текот на реализацијата на наставата претставуваше и сместувањето и исхраната на студентите што не се од градот каде што се организираат дисперзираните студии. Многу малку од новите универзитетски градови беа во состојба да го решат овој проблем.

За сите овие проблеми со кои се соочуваат студентите, немаат кому да му се обратат бидејќи на дисперзираните студии не е направен обид за студентско организирање. Претставниците на студентите од матичните факултети никогаш не се заинтересираа за проблемите со кои се соочуваат нивните колеги од дисперзираните студии.

Со почетокот на студиската година на површината исплива и проблемот со условите во кои требаше да се изведува наставата. Донесените одлуки за дисперзија преку ноќ и необезбедувањето пристojни и достоинствени услови за работа доведоа до тоа наставата да почне во објекти што ни оддалеку не го заслужуваат епитетот академски. Така, наставата се одвиваше во градинки, основни и во средни училишта, ресторани, домови на култура, работнички универзитети, административни згради на стопански субјекти и во други објекти.

Дисперзираните студии почнаа со многу недоречености и во самото организирање на наставниот процес. Со оглед на неподготвеноста на просторот со кој располагаат дисперзираните студии, наставниот кадар полека се претвара во патувачки карван, кој носи и разнесува опрема низ државата за да може да го одржи колку-толку квалитетот на наставата.

Администрирањето на дисперзираните студии е, исто така, сериозен проблем. Имено, водење евиденција, пријавување студиски години, пријавување и полагање испити, организација на наставата, одржување опрема и хигиена и други работи е многу тешко да се извршуваат без ангажирање соодветен кадар. Собирањето на документацијата, нејзино заверување на матичниот факултет, создава проблеми што завршуваат со губење документи, долго чекање во административна постапка итн.

И, конечно, во реализацијата на дисперзираните студии постојано е присутна неизвесноста за нивното финансирање. И покрај многуте ветувања, Владата на Република Македонија не ги финансира оперативните трошоци за овие студии. Главен извор за финансирање на овие студии се средствата од уписнини, други давачки од студентите и сопствени средства на факултетите. Секојдневните патувања, дневниците, потрошниот материјал, средствата за уредување на просторот се огромни средства што дополнително го оптоваруваат и така тенкиот буџет предвиден за високото образование.

Зборувајќи за дисперзијата во високото образование во Македонија, секогаш на прво место како целна група се ставаат студентите. Впрочем, и дисперзираните студии се, главно, опишувани како алатка за зголемување на опфатеноста на студенти. Од тие причини, при изработувањето на овој документ се користени наоди од теренско истражување во кое беа проверувани ставовите токму на студентите. Тоа опфати два сегмента и тоа дебата со целните групи и индивидуални интервјуа со студенти во 10 градови во кои се организирани дисперзирани студии.

Најголем дел од студентите се задоволни што студираат во својот или во соседниот град со мали трошоци, но не се задо-

волни од студентскиот живот. Во однос на наставата, студентите забележуваат дека немаат добра комуникација со професорите, кои ретко одржуваат настава на дисперзираните студии. Тоа најчесто го прави соработничкиот кадар или демонстраторите. Голем број студенти се жалат на условите за одржување на наставата, односно на недостигот на амфитеатри, лаборатории, библиотеки, компјутерски училиници, но и на хигиенско-техничките услови во кои се одржува наставата. Најголем дел од студентите сметаат дека дипломата што би ја здобиле би имала иста тежина со таа на матичниот факултет. Сите студенти, без исклучок, изразија подготвеност да се префрлат на студии на матичниот факултет доколку државата им обезбеди соодветна стипендија или кредит.

Перцепцијата за дисперзираните студии кај академскиот кадар е, главно, негативна. Во изминативе три години во медиумите не се појавил ниту еден позитивен став на универзитетски наставник за дисперзијата во високото образование. Кај сите нив е присутен страв дека со овој процес на дисперзија се задава силен удар врз квалитетот на високото образование, чиешто последици долго време ќе се одразуваат во Република Македонија.

Од друга страна, кај владините претставници и голем процент на градоначалниците, процесот на дисперзија предизвика своевидна еуфорија, заради која дисперзијата на високото образование е оптоварена со импровизации и со недоследности.

Поради отсуство на сериозна дебата, темата за дисперзираните студии беше постојано третирана, без исклучок, во сите електронски и печатени медиуми во Македонија. Во сите написи и прилози, дисперзијата е оценета како неподготвена, непотребна, нерационална, дури и штетна за високото образование, кое во моментот се соочува со други сериозни предизвици, особено со подигнување на квалитетот. Делумен позитивен одраз дисперзираните студии имаа само во некои од локалните медиуми.

Импликациите од дисперзијата на високото образование во РМ се повеќедимензионални, ќе бидат далекусежни и ќе се почувствуваат по неколку години, кога ќе дипломираат запишаните студенти на ваквите студии. Тогаш нашето општество неизбежно ќе се соочи со ситуацијата по неколку клучни прашања: Колку од запишаните студенти завршиле навреме? Какви и колкави знаења ќе имаат дипломираните? Како ќе бидат прифатени од работодавците како најмеродавни за верификација на здобиените компетенции. Во европски рамки, не ризикува ли Република Македонија со ова да се најде на црна листа и во групата на земји, чиешто високообразовни дипломи нема да бидат признаени, а со самото тоа нема да има можност за граѓаните од Република Македонија да добијат работа во која било земја од ЕУ?

Поради сево ова, неопходно е да се пристапи кон преиспитување на процесот на дисперзија во високото образование со што би се амортизирале посочените негативни ефекти на подолг рок.

ВОВЕД

Во последниве неколку години во Република Македонија се случува исклучително интензивен процес на дисперзија на високото образование. Тој е осмислен од страна на Владата на Република Македонија, а го спроведуваат образовните власти во соработка со државните универзитети.

Треба да се нагласи дека овој процес досега не бил предмет на јавна дебата и неговите промотори досега не почувствувале потреба да ги спротивстават своите ставови за дисперзијата во високото образование ниту со академската, ниту со пошироката јавност.

Како резултат на оваа дисперзија, во последните три години сме сведоци на отворање на два нови универзитета, 35 нови факултети и повеќе десетици дисперзирани студии што се организираат во голем број градови и гратчиња низ Македонија.

Целта на овој документ е да направи пресек на состојбите во високото образование во Република Македонија од аспект на неговата дисперзија. Тој во својата содржина ги третира состојбите и трендовите во високото образование во Македонија, но и на меѓународен план. Понатаму, во него се презентирани можните причини за дисперзијата, нејзините подготовки и спроведувањето, а завршува со заклучни согледувања и со препораки.

Во изработувањето на документот е користен комбиниран пристап во прибирањето информации поврзани со овој процес. При тоа е спроведено истражување на официјални документи и податоци што се однесуваат на дисперзијата, но и на високото образование во целост (desk research). Потоа е пристапено кон прибирање и детална анализа на прилози и на написи од

електронски и од печатени медиуми во кои се презентирани ставови на студентите, академскиот кадар, политичарите и на новинарите што се однесуваат на дисперзијата. Заради прибирање на меѓународни искуства, спроведена е анкета со претставници на академската јавност од Италија, Франција, Индија, Словенија, Финска, САД и од Босна и Херцеговина. Во текот на истражувањето е организирана дебата со целни групи во два града во кои се организираат дисперзирани студии од страна на една високообразовна институција. И, конечно, во соработка со Младинскиот образовен форум е реализирано теренско истражување преку спроведување анонимна анкета со студенти во 8 градови во кои се организираат 10 програми на дисперзирани студии.

Според својата содржина, тој е наменет за сите актери во високото образование почнувајќи од студентите, преку академскиот кадар, па сè до образовните власти. Во исто време, тој треба да комуницира и со пошироката јавност, која, впрочем, ќе треба да го даде и својот суд за спроведувањето на овој своевиден експеримент во високото образование.

ТРЕНДОВИ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Високото образование во светот денес доживува силна експанзија. Се претпоставува дека во овој момент студираат повеќе од 150 милиони студенти, а опфатеноста на генерации во високото образование на светско ниво изнесува околу 50 проценти.

Исто така, сведоци сме на интензивна либерализација на пазарот на високообразовни услуги со отворање приватни високообразовни институции речиси насекаде низ светот.

Поради динамичниот развој на високото образование и многуте интервенции што се преземаат, меѓународната заедница во 1999 година воспостави рамка за развојот на високото образование олицетворена во Болоњската декларација¹. Поради сложеноста на промените во високото образование засновани на оваа декларација, сите активности во овој домен се нарекуваат Болоњски процес.

Основните цели на Болоњскиот процес се унапредување на квалитетот на високото образование, подигнување на нивото на ефикасност во студирањето, подобрување на мобилноста на студентите и на академскиот кадар, приспособување на високото образование кон потребите на меѓународниот пазар на труд преку зацврстување на компетенциите на дипломците, зацврстување на врските меѓу високото образование и науката итн.

Исполнувањето на овие цели е овозможено преку примена на соодветни инструменти од кои позначајни се ЕКТС како алатка за мобилност, трите циклуси во академското образование како решение за унапредување на ефикасноста, системот на екстерна евалуација и самоевалуација како гаранција за квалитетот, развојот на рамките на квалификации и воведувањето додаток на диплома како инструменти за

приближување на високото образование кон потребите на пазарот на трудот, подигнување на нивото на инвестициите во истражувањето како предуслов за приближување на науката и на високото образование итн.

За спроведување на овие мерки, ЕУ и меѓународната заедница ставија на располагање значителни финансиски средства со кои е овозможено успешно спроведување на Болоњскиот процес. Со оглед на тоа што националниот буџет воопшто или сосема малку е ориентиран кон поддршка на овој процес, средствата од ЕУ за програмите TEMPUS, ERASMUS, SOCRATES, како и од други меѓународни извори се клучниот финансиски инструмент за спроведување на очекувањата од Болоњскиот процес.

Во последните неколку години, поради паушалноста на овие интервенции во одредени средини и поради евидентниот недостиг од средства, почнува да се јавува своевиден отпор кон Болоњскиот процес и тоа во средини во кои високото образование постигнало значителен степен на развој. Овие резерви, пред сè, се однесуваат на формализирањето на факултетските дипломи, нарушувањето на квалитетот на наставниот процес, постојаното намалување на јавните инвестиции во високото образование, експанзијата и нелојалната конкуренција од приватните високообразовни институции во некои земји итн. Промотори на ова незадоволство во најголем број случаи се студентските организации, а поретко и универзитетската јавност.

Ова покажува дека за развојот на високото образование, како и за многу други работи во животот, не постои универзален рецепт за успех. Можеби најдобриот пристап е да се користат позитивните искуства на другите, а да се избегнуваат лошите примери. Многу пати се покажало дека е исклучително тешко да создадеш нова практика, особено во една сложена и чувствителна област каква што е високото образование.

¹ Болоњска декларација 1999 година и коминикеа од Прага, Берлин, Берген, Лондон и од Лувен

СВЕТСКИ ИСКУСТВА СО ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НАДВОР ОД УНИВЕРЗИТЕТСКИТЕ ЦЕНТРИ

Практиката за отворање факултети или организирање студии надвор од универзитетските центри во меѓународни рамки не е непозната. Евидентно е дека во моментот овие процеси не се толку актуелни како во минатото бидејќи во меѓувреме се забележани многу недоследности во нивното спроведување. Во продолжение следуваат ставовите на еминентни универзитетски професори и образовни авторитети од Франција, Италија, Финска, САД и од Индија, кои за потребите на овој документ ги обезбедивме преку нивно учество во структурирана анкета за која беше подготвен и соодветен прашалник.

Се чини дека најдолга традиција во организирање студии надвор од универзитетските центри има Франција. Според проф. Томас Хартле од Националниот институт за истражување во земјоделието, сакајќи да ја зголеми опфатеноста на завршените средношколци во високото образование, но и да ги вклучи регионалните и локалните власти во финансирањето на третостепената дејност во Франција, во последните 50 години се отворени високообразовни институции во градови, кои можат да ги исполнат потребите на еден универзитетски центар. И таму е водена политика, чијашто цел била привлекување на избирачите во помалите градски средини преку создавање нови универзитетски центри. За жал, доцна го согледале ризикот од можен неквалитет, поради што денес отворено се декларира дека универзитетските дипломи добиени во мали градови ја немаат тежината на тие од универзитетските метрополи.

Овој процес во Италија почнал малку подоцна, односно во 80-тите години од минатиот век. Проф. Стефано Грего – ректорот на Туша Универзитетот од Витербо смета дека ваквите студии толку многу се прошириле, што новите тенденции водат кон нивно укинување. Генералната перцепција во Италија за овие т.н. екстерни курсеви е негативна поради губењето на чувството за сериозноста и за сложеноста на универзитетското образование меѓу студентите.

Во Финска, покрај 16 државни универзитети, постојат уште шест универзитетски центри во градови што немаат универзитети, а во кои се организира високо образование. Кари Питканен, заменик-директорот на Националниот совет за образование на Финска, согледува дека и покрај делумната оправданост на оваа диверзификација во високото образование заради огромната територија и долгите дестинации, високообразовниот систем во Финска е премногу раситнет, а тоа почнува сериозно да влијае врз квалитетот на образовните услуги.

Професорот Шнибергер од Универзитетот во Мисури објаснува дека универзитетите во САД организираат студии од неформален карактер и главна целна група на овие студии се веќе и вработени лица, кои надвор од работното време сакаат да се доквалификуваат или доусовршат. Овој тип студии наречени интернет курсеви, се реализираат преку посебни телекомуникациски центри што се наоѓаат низ одделни држави и се од привремен карактер, без добивање кредити. Друг тип вакви курсеви се курсевите за наставници во местото на живеење. Во последно време овие курсеви преку интернет станале конкурентни на студиите во кампуси (стационарни). Поради тоа се јавува сериозна резерва кон овие курсеви, кои доколку продолжат со ова темпо ќе ги потиснат класичните студии.

Индија е, исто така, интересна за анализа од аспект на вакви студии ако се имаат предвид територијата и популацијата. Само Отворениот универзитет „Индира Ганди“ за учење на далечина има формирано 21 студиски центар со 167 програми и 1.600 курсеви во последните 20 години, со вкупно 1,8 милиони студенти. Најголем проблем во Индија е тоа што работодавците сè уште не ги сметаат за сериозни дипломите добиени на ваквите студии, па сега оваа еуфорија полка стивнува. Ова се ставовите на д-р Навин Кана од Меѓународниот центар за генетско инженерство и биотехнологија во Њу Делхи.

Во Србија со години постојат факултети во неуниверзитетски центри. Таквите факултети се веќе етаблирани, а се наоѓаат во градови што можат да го поднесат товарот на високото образование.

Компликуваната политичка ситуација во Босна и Херцеговина услови создавање државни универзитети речиси во сите кантони поради што и воопшто не е пристапено кон дисперзија на државните високообразовни институции. Од друга страна, пак, приватните високообразовни институции формираат факултети во помалите градови, но тие не се сериозна конкуренција на државните универзитети.

И, конечно, во Словенија постои практика на дисперзирање од страна на помалите универзитети, кои не можејќи да му парираат на квалитетот на најголемиот државен универзитет, почнуваат да отвораат факултети по помалите места. Но, набрзо и таму оваа практика е прекината поради сериозното нарушување на квалитетот на високото образование.

Општ впечаток за овие студии во регионот, ЕУ и пошироко е дека тие се, главно, оптоварени со неквалитет, но со тенденција на нивно окрупнување. Како и да е, секаде постои страв дека овие студии, кои имаат различен карактер (преку интернет, на далечина, екстерни) стануваат нелојална конкуренција на класичните студии, а нивната натамошната експанзија не гарантира квалитет.

СОСТОЈБИ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во овој момент во Република Македонија има 7,2 проценти жители со високо образование. За жал, околу 25.000 високостручни кадри се невработени, додека од вработените, околу 15 проценти се со високообразовна диплома. Во однос на бројот на студентите во Македонија, ако се има предвид бројот од студиската 2007/2008 година, моментниот број студенти во Република Македонија изнесува повеќе од 70.000. (види табела долу).

Табела 1. Преглед на број на факултети и на студенти во Република Македонија

Академска година	Факултети (државни и приватни)	Студенти
2004/05	38	48.252
2005/06	36	47.092
2006/07	43	55.673
2007/08	78	62.440

Извор: *Статистички годишник на Република Македонија, 2009 година*²

Овие факти укажуваат на неколку важни моменти. Прво, дека во Република Македонија процентот на вработени високообразовани кадри во однос на вкупниот број вработени е релативно низок. Од друга страна, голем е бројот на невработени лица со академска диплома. И, конечно, евидентно е нагло зголемување на бројот на студентите, многу веројатно на штета на квалитетот.

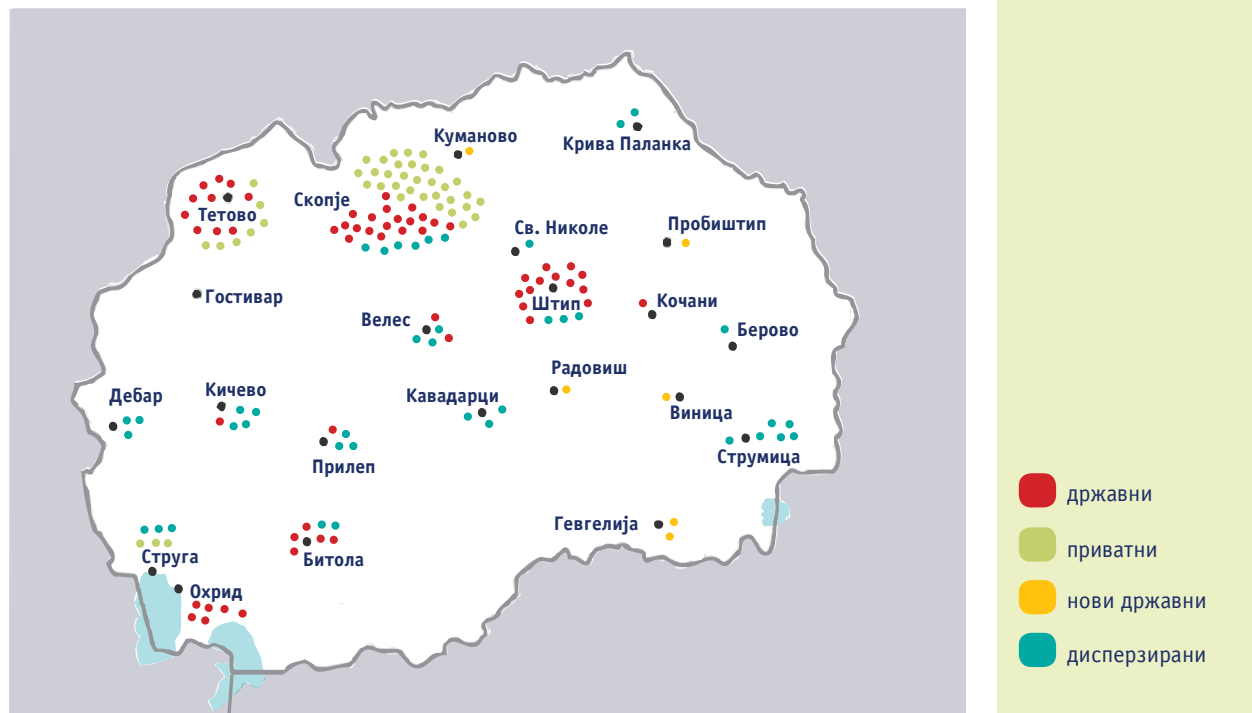
Актуелната универзитетска мрежа во Република Македонија опфаќа пет државни универзитети со 57 факултети, шест приватни универзитети со 42 факултети и повеќе од 50 дисперзирани студиски програми надвор од универзитетските центри³. Загрижува фактот што оваа веќе масивна мрежа со продолжување на процесот на дисперзија уште повеќе се диверзификува. Со тоа од една страна се влијае негативно врз квалитетот во постојните институции, а од друга страна се почнува со нерационални импровизации на новоотворените институции. (На мапа 1 се прикажани сите високообразовни установи во Република Македонија).

Сакајќи да ги следи современите трендови во високото образование, Република Македонија во 2003 година на министерската конференција во Берлин ја потпиша Болоњската декларација со што и формално пристапи кон Болоњскиот процес. Ова пристапување повлече и многу обврски што требаше да се преземат во однос на приспособување на

² Статистички годишник на Република Македонија, 2009 година

³ Листа на акредитирани високообразовни установи во Македонија

Мапа 1. Приказ на сите високообразовни институции (ВОИ) во Република Македонија

Република Македонија кон промените во високото образование во согласност со Болоњскиот процес.

Во таа смисла беше донесен и неколку пати беше изменет новиот Закон за високото образование⁴ во кој се наметна концептот на интегриран универзитет и беа предвидени сите неопходни претпоставки за воведување на акредитацијата, евалуацијата, ЕКТС, додатокот на диплома, студирањето во три циклуси, признавањето на дипломите итн. До каде е Македонија во овој момент со сите овие обврски што произлегуваат од Болоњскиот процес?

За жал, не многу далеку. По силен отпор на членките (факултетите), конечно, е реализиран концептот на интегриран универзитет. Со преземањето на дел од извршните инженеренции на факултетите, универзитетите, конечно, излегоа од сенката во која долго се наоѓаа. Наспроти сè поприсутната тенденција во светот за засилување на автономијата и на улогата на универзитетот, кај нас се засили улогата на државата / Владата над универзитетот во донесување

политика и одлуки што се и треба да бидат исклучително во мандат на автономните универзитети. На оваа констатација упатуваат владините одлуки за намалување на висината на партиципацијата не само кај државните студенти, туку и кај тие со кофинансирање што претставува пример за мешање во уписната политика на универзитетите.

Понатаму, обидите за присилно спојување на постојни факултети и покрај отпорот во тие институции, најавата за зголемување на неделниот број часови за универзитетските наставници итн.

Во меѓувреме, се чини дека универзитетите премолчано ја прифатија улогата на послушни извршители на оваа политика и на одлуките. Зачудува фактот што академската заедница не се спротивстави јавно речиси на ни една наметната владина одлука со која се нарушуваше универзитетската автономија. Од друга страна, власта преку неконституирањето на Советот за развој и за финансирање на високото образование што е законска обврска, го оневозможи влијанието на академската јавност врз еден од клучните аспекти на високото образование, односно неговото финансирање. Кога сме веќе кај финансирањето, треба да се истакне дека

⁴ Закон за високото образование, Службен весник на РМ бр. 35/2008, 14.03.2008 год. и измени во Службен весник на РМ бр. 103/2008, 83/2009, 99/2009.

државната контрибуција во финансирањето на државното високо образование од година во година се намалува. Во моментот државните универзитети се финансираат со 38 проценти од државниот буџет, додека повеќе од 62 процента се обезбедуваат од уписнини, сопствени приходи и донации⁵.

Студијата за статусот на ЕКТС изработена од Младинскиот образовен форум (МОФ), насловена како „ЕКТС – реалност или илузија“⁶, која е објавена оваа година, укажува на многу недоследности во неговото спроведување. На најголем број од факултетите не постои соодветна административна поддршка за ЕКТС, сè уште не се усогласени студиските програми и предметните програми со што е отежната мобилноста и признавањето на дипломите. Сепак, се чини дека најголем проблем во ЕКТС е незадоволителниот пристап до информациите поврзани со него.

Студирањето во три циклуси сè уште не е целосно заживеано поради неакредитираноста на студиските програми за трет циклус, додека вториот циклус и покрај релативно високиот процент на подготвеност, сè уште не е заживеан во целост.

Што се однесува до процесот на евалуација во високото образование, тој од академската јавност е сфатен премногу легалистички и се спроведува затоа што мора, а не затоа што преку евалуацијата треба да се дојде до одредени решенија за унапредување на дејноста на високообразовните установи (ВОУ).

Во однос на користењето на средствата од Европската унија, покрај другото наменети и за унапредување на високото образование, беше формирана Национална агенција за европски програми и за мобилност. Во 2010 година на неа избувна скандал⁷ поврзан со недоследности во распределбата на европските средства што прво го забави, а потоа целосно го блокираше процесот на користење на овие средства. Поради тоа нашите студенти и академскиот кадар во моментот немаат пристап до европските програми за мобилност, кои требаше да им бидат на располагање⁸.

Додатокот на диплома е формално покриен, но не функционира во практика, иако е една од клучните алатки за усогласување на високото образование со потребите на пазарот на трудот.

⁵ Буџет на Република Македонија за 2010 година

⁶ ЕКТС – реалност или илузија во високото образование. Анализа преку алатката пристап до информации од јавен карактер. Младински образовен форум, 2010

⁷ Кој ќе го јаде кајмакот од европските пари за млади? Нова Македонија, 13.1.2010 година

⁸ Брисел замрзна дел од европските пари за Македонија, Нова Македонија 22.1.2010 година

Општ впечаток е дека акредитацијата на сите новоформираните факултети и универзитети е формализирана без доследно почитување на нормативите и стандардите за вршење високообразовна дејност.

Една од клучните препораки за системско вклучување на науката во високообразовниот процес не само што не е реализирана, туку е целосно запоставена. Имено, во последните години не е реализиран ниту еден конкурс за финансирање проекти од страна на државата, објавени се, но не и реализирани неколку конкурси за опремување лаборатории на ВОИ, прекинати се многу инструменти за мобилност и за меѓународна соработка во науката, со што значително се намалени издвојувањата од БДП за наука. Тоа е спротивно на препораките на Лисабонската конвенција⁹ според која издвојувањата за наука до 2010 година ќе треба да достигнат три проценти од БДП и тоа еден процент од буџетот и два процента од приватниот сектор. Во моментот, во Република Македонија издвојувањата за наука од БДП се помалку од 0,1 процент.

Во сите овие процеси студентите како авангардна популација се целосно маргинализирани поради стерилноста на актуелните раководства на студентските организации. Од друга страна, пак, е оневозможена плурализација на студентското организирање бидејќи на тој начин ќе се наруши толку потребната послушност на студентите, кои, по правило, треба да се двигатели на прогресот во една земја.

Еден од ретките статистички параметри во кој се чувствува привиден напредок е опфатеноста на генерацијата матуранти во високото образование. Имено, во студиската 2009/2010 година, според изјавите на ресорниот министер Никола Тодоров, опфатеноста на генерацијата што завршува средно образование изнесува 96,5 проценти, што е веројатно светски рекорд. Ваква опфатеност на генерација во високото образование не можат да си дозволат ни многу побогати држави од Македонија. Кога е статистиката во прашање, треба да се има предвид и фактот дека овој процент во реалноста е понизок затоа што нашите образовни власти забравиле дека во вкупниот број запишани студенти има и бруцоши што порано завршиле средно образование. Како и да е, процентот е повторно висок.

Логично се наметнува прашањето како е постигнат овој исклучително висок процент во уписната политика. Прво е проширена мрежата на државни универзитети со отворање три нови и тоа во 2003 година е отворен Државниот универзитет во Тетово, во 2007 година е основан Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, а во 2009 година е основан

⁹ Лисабонска стратегија 2000, Заклучоци на претседателството на Европскиот совет Барселона 15-16.3.2002 година (точка 47)

Универзитетот за информатички технологии „Св. Апостол Павле“ во Охрид.

Во меѓувреме, се случи и широка либерализација на пазарот на високообразовни услуги при што во високото образование на голема врата влезе приватната иницијатива. Најголем дел од приватните факултети нудат студиски програми што со години постојат и важат за атрактивни студии и на државните факултети (право, економија, информатика...). Резултат од ова се 42 приватни факултети со околу 11.500 студенти во учебната 2008/2009 година, кои добија акредитација од МОН и кои се наметнаа како конкуренција на државните високообразовни установи.

И, конечно, своевиден придонес во постигнувањето на овој можен неславен светски рекорд во уписната политика имаат и т.н. дисперзирани студии, кои ќе имаат централно место во овој документ.

МОЖНИ ПРИЧИНИ ЗА ДИСПЕРЗИЈАТА НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Како можни причини за дисперзијата, деконцентрацијата или, едноставно, ситнењето на високото образование се наметнуваат: доближување на високото образование до граѓаните, беспопходна борба за студенти, одложување на проблемот со невработеноста, привиден локален развој, исполнување индивидуални амбиции за академска кариера и придобивање потенцијални избирачи во единиците на локалната самоуправа.

6.1 Високото образование поблиску до граѓаните

Образовните власти на постојната владејачката гарнитура во сите свои изјави по повод експериментот „дисперзирани студии“ на прво место го ставаа приближувањето на високото образование до граѓаните и рационализацијата на трошоците за студирање. Така, поранешниот заменик-министер за образование и за наука, актуелен пратеник и универзитетски професор Јован Лазарев на III собраниска седница¹⁰: изјавил „Добар дел од младите луѓе не можат да студираат во толемите центри поради финансискиите проблеми. Од тие причини, Владата донесе одлука да го доближи образованието до граѓаните. Едниот правец беше отворање нови факултети, а вториот аспект е отворање дисперзирани студии што се многу припоствливи бидејќи ќе се отвораат и затвораат според потребите,

зависно од интересот“. Ако сето тоа функционира беспрекорно, тоа би значело дека во едно гратче за една година ќе се создадат, на пример, други студии, а универзитетските наставници во својство на туристи ќе влијаат врз економскиот развој на „универзитетскиот центар“. Ваквите изјави се загрижувачки и укажуваат на леснотијата со која Владата, односно образовните власти го замислуваат отворањето и затворањето на овие студии според потребите. Се наметнува прашањето кој сега и кој во иднина ќе ги утврдува потребите и како? Дали ова значи дека интересот на потенцијалните студенти е и ќе биде единствен критериум за ваква скапа инвестиција? Во услови на дисторзирана слика за македонскиот пазар на труд, ова прашање уште повеќе добива на значење.

Слична изјава за медиумите даде и поранешниот министер за образование и наука Перо Стојановски¹¹: „Самиот факт дека повеќе од 85 проценти од мажураните го продолжува своето образование на високообразовните установи само по себе кажува дека овој процес доведе до одредени резултати. Тука не смеаме да зајреме и продолжуваме во ова насока“.

На отворањето на дисперзираните студии во Кавадарци, премиерот Груевски за МИА¹² изјавил „Еден од семените во образованието во кој видовме шанса за промена беше зголемувањето на високообразовните институции и на

¹⁰ Стенограмски белешки од III седница на Собранието на Република Македонија од 1.7.2008 година

¹¹ Пристапот за дисперзирани студии дава резултати, МИА 26.5.2007 година

¹² Отворени нови дисперзирани студии на Штипскиот универзитет во Кавадарци 28.9.2009 година, МИА

дисперзираните студии со што би го доближиле високото образование до младите во нашата држава и би оствориле дојдливите можности за нив и за нивните потреби". Сега се поставува прашањето за кои потреби станува збор? По истиот повод во Крива Паланка премиерот оди чекор понатаму најавувајќи интернационализација на дисперзираните студии¹³: „Трендои за остворање дисперзираните студии треба да продолжи и нашаму во групи градови во Републиката. Се надевам и верувам дека Крива Паланка ќе стане центар по информатика во регионот и дека тука ќе студираат студентите и од соседните држави - Бугарија и Србија“, рече Груевски.

Премиерот не посочува ниту еден аргумент зошто дисперзијата треба да продолжи и натаму и на што го базира својот оптимизам? Оваа изјава го наметнува и прашањето колкав е бројот на студенти од странство во Крива Паланка, но и на другите места каде што се отворени дисперзираните студии, ако се знае дека бројот на такви студенти, генерално, во РМ е незначителен и има тренд на опаѓање (од 0,7 проценти од сите студенти во 2000 година на 0,4 проценти во 2006 година со годишно намалување од - 4,4 проценти)¹⁴.

На ова се надоврзува актуелниот министер за образование и за наука Никола Тодоров, кој при отворањето на дисперзираните студии во Кавадарци за МИА не заборава барем да го спомене и квалитетот на студиите, па изјавил¹⁵: „Ќе продолжиме со најорните за сеопфатност на високото образование без да се поценуваат стандардите и критериумите за квалитетот. Нашата цел на остворање дисперзираните студии не е само поради бројка, туку и заради квалитетното образование“. Нејасно е што подразбира министерот под квалитетно образование и како дисперзираните студии ќе ги подобрат стандардите и критериумите за квалитет, кои не се почитувани од самата држава уште при самото нивно отворање?

6.2 Беспштедна борба за студенти

Една од причините за дисперзијата во високото образование, можеби, треба да се бара во беспштедната борба за студенти. Мотивите за ваквата условна борба за студенти се

¹³ Дисперзираните студии во Крива Паланка, МИА 13.10.2009 година

¹⁴ EC Staff Working Document (2008). Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training,

¹⁵ Отворени нови дисперзираните студии на Штипскиот универзитет во Кавадарци 28.9.2009 година, МИА

различни кај различни факултети. Така на многу факултети од природните, техничките и од биотехничките науки им се доведува во прашање опстанокот поради евидентното намалување на бројот на студенти. Треба да се има предвид фактот дека тоа е карактеристично не само за Македонија, туку претставува некаков тренд и пошироко. Во овој случај, можеби, и може да се најде оправдување во обидот за дисперзија и привлекување студенти, кои, главно, од социјални причини нема да се запишат на матичниот факултет. Но, сега со дисперзијата во овие области се оди во друга крајност. Имено, по налог на Владата, Факултетот за земјоделски науки и за храна, во Прилеп отвори дисперзираните студии за производство и за преработка на тутун. На свеченото отворање на овие студии, министерот Тодоров за МИА изјави¹⁶: „Значењето на шушунои на националната економија е економски, шровски, фискален, социјален и демографски. Се одлегува речиси во сите региони, посебно значајна како култура за семејните земјоделски стопанства. Оваа студиска програма ќе биде значаен фактор во спроведувањето на европските стандарди и регулативи, на научните достигања за производството и преработката на шушунои во Македонија“.

Ова е контрадикторно со реалната состојба во Прилеп каде што веќе има најмалку 20 агрономи што не можат да најдат работа. Се поставува и прашањето, колку уште луѓе со вакви тесни компетенции за тутун му се потребни на Прилеп и каде ќе работат? Ако продолжи овој тренд, веројатно во иднина ќе треба да се отворат студии за пченица во Битола, за јаболка во Ресен, за домати во Струмица итн.

Од друга страна, и покрај атрактивноста на факултетите од општествено-хуманитарните науки, тие се соочуваат со конкуренција од страна на приватните универзитети, кои организираат студии исклучително од областа на споменатите науки. Тоа би можело да биде уште една разбирлива причина што факултетите од споменатите области се заинтересирани за организација на дисперзираните студии. Следејќи го овој тренд, дури и приватните универзитети во последните неколку години „го возвратија“ ударот, па и тие почнаа со дисперзирање на своите студиски програми и факултети. Но, тоа доведува до други апсурди. Во својата колумна во весникот „Дневник“ насловена како „Високо образование - Уривање во пет чекори“¹⁷, поранешниот заменик-министер за образование и наука, а сегашен универзитетски професор Тале Герамитчиоски напишал: „Ако се најрави прецедент на

¹⁶ Свечено отворени првите дисперзираните студии за производство и за преработка на тутун во Прилеп, 2 октомври 2009 година, извор МИА

¹⁷ Уривање во пет чекори, Дневник, 23.8.2009 година

Мапа 2. Правни факултети и дисперзирани студии по право во Република Македонија

факултетите за правни науки: во Скопје, каде што се 'Јустинијан Први' од 'Св. Кирил и Методиј', правните факултети на ФОН со дисперзирани студии во Струга, Струмица, Европскиот универзитет со дисперзирани студии во Охрид и Американ колеџ, 'Гоце Делчев' во Штип со правниот факултет во Кочани, 'Св. Климент Охридски' со правниот факултет во Кичево и дисперзирани студии во Битола, Струга, Универзитетот во Тетово со дисперзирани студии во Гостивар, ЈЕИ со правни студии, коментариот е излишен". Во моментот во Македонија постојат 15 правни факултети и нивни дисперзирани студии по право на државните и на приватните универзитети. Само на студиските програми по право на

државните правни факултети за студиската 2010/2011 година се предвидени 2.100 места за брцоши¹⁸, додека на сите студиски програми на овие факултети има 2.565 места за нови студенти. Ако на оваа бројка се додадат и студентите по право на приватните универзитети се доаѓа до бројка од повеќе од 5.000 потенцијални правници за една година. На мапа 2 се прикажани сите правни факултети и дисперзирани студии по право во земјата, додека на табела 2 се прикажани предвидените места за упис на брцоши по право само на државните универзитети за студиската 2010/2011 година.

Табела 2: Преглед на предвидени места за упис на брцоши на правни студии на државните правни факултети за студиската 2010/2011 година

УКИМ		УКЛО			УГД		ДУТ		
Скопје	Велес	Кичево	Битола	Струга	Кочани	Штип	Тетово	Скопје	Кичево
620	100	230	170	100	280	100	300	130	70

Извор: Одлука за запишување студенти на јавните ВOU во 2010/2011 година

¹⁸ Одлука за запишување студенти на јавните ВOU во 2010/2011 година Сл. весник на РМ 14.4.2010 година

Слична е состојбата и со информатиката. Имено, во моментот на државните универзитети постојат 10 факултети за информатика и еден цел универзитет со пет факултети. Ако на овие се додадат уште седум факултети по информатика на приватните универзитети, се доаѓа до вкупен број од 21 факултет и еден универзитет за информатика во Македонија. На мапа 3 се прикажани сите факултети и дисперзирани студии по информатика во Република Македонија.

Тука се наметнуваат прашањата: Колку правници и информатичари ѝ требаат на оваа држава? Колку од дипломираните правници се вработени? Дури и ако потребата од такви кадри е голема во државата, се поставува прашањето зошто државата решила да ја „продуцира“ таа бројка правници и информатичари на толку голем број државни факултети, а не на помалку, кога никако не може да обезбеди еднаков или приближно еднаков квалитет на сите тие студии? Која е финансиската оправданост за ваквата политика?

6.3 Одложување на проблемот на невработеноста

Следна причина за овој чекор на образовните власти е веројатно и обидот за камуфлажа на жешкиот проблем на невработеноста. Имено, ако во моментот во Македонија има околу 310.000 невработени и на врата тропаат уште дваесетина илјади матуранти, најбезболно е и нив да ги вброите во категоријата студенти, односно да не ви фигурираат и на така долгиот список невработени. Според податоците на Агенцијата за вработување, речиси осум проценти (околу 25.000) од невработените се со високо образование - дипломци, магистри и доктори на науки. Но, ако проблемот со невработеноста е тежок, уште пострашен е фактот дека наскоро ќе имаме многу поголем број дипломци, чиешто студии не гарантираат потребно ниво на знаење кај нив. Очигледно, во случајов знаењето не е моќ, туку бројка, а бројката на запишани матуранти на високообразовните

Мапа 3. Приказ на ВОИ/студии по информатика

институции во Македонија е рекордна и изнесува 96,5 проценти. Во вакви услови се поставува клучното прашање: За каков квалитет може да стане збор кога речиси сите матуранти продолжуваат со високо образование, кое, патем, е неверојатно дисперзирано.

Во тој контекст пратеничката Славица Грковска - Лошкова за неделникот „Глобус“¹⁹ изјавила: „*Порано се знаеше дека толемаџа бројка на маџуранџиџе не заврџуваше на факулџеџи, особено ако имаа слаби оценки. Така џиџо има-вме една реална слика за бројкаџа на невработџен кадар на џазароџи на џрудоџи. Сеџа имае само начин да се одложи или вешџачки да се џрикаже дека бројоџи на невработџени не расџе или се намалува. Тие ќе имааџи уџџре реално серџификаџи за завршено високо образование, но на џазароџи на џрудоџи нема да бидат џреџирани како луѓе со џри-менливи, квалиџеџни знаења џиџо би се виделе во џракџикаџа*“. Мора да се признае дека ова не е далеку од вистината.

6.4 Привиден локален развој

Долго време низ јавноста циркулираше тезата дека Македонија е Скопје и дека сѐ што вреди во Македонија се наоѓа во него. Ова особено се однесуваше на високото образование. Но, по отворањето на Државниот универзитет во Тетово, а особено на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип и долгогодишното постоење на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола, ваквите шпекулации, дефинитивно, паднаа во вода. Особено ако се има предвид и фактот дека во некои поголеми градови во Македонија како што се Прилеп, Охрид и Струмица, со години функционираат факултети во состав на државните универзитети. Но, претставниците на локалната самоуправа во процесот на децентрализација, кој, патем, е далеку од завршување, процениле дека високото образование е убава можност за заживување на нивните општини. Така флоскулата „образованието е најдобра инвестиција“ се претвори во нова флоскула, „образованието е најдобар бизнис“. Зошто баш вака? Веројатно локалната самоуправа во која речиси секојдневно никнуваат високообразовни институции се надева дека студентите освен што ќе заштедат од семејниот буџет, ќе се јават и во својство на потрошувачи во својот „универзитетски“ град.

Во тој контекст, своевидна еуфорија ги зафати актуелните градоначалници, кои во високообразовната дисперзија видоа шанса својата општина преку ноќ да ја трансформираат во универзитетски центар.

¹⁹ Факултети што паѓаат на колоквиум Глобус, 8.12.2009 година

„Ќе значи многу за Берово, ќе оџанат џладиџе во оџџиџинаџа, џоџребен џи е џаков кадар за развој на оџџиџинаџа, ќе оживее џрагоџи, а џџуденџиџе ќе имааџи џвоволни услови за џџудирање“, изјавил Драги Наџински, градоначалникот на Берово на отворањето на дисперзираните студии по информатика²⁰.

Градоначалникот на Прилеп, Маријан Ристески, за МИА изјавил²¹ „*Уверен сум дека средношколџиџе во игнина ќе сакааџи да има нови дисџерзирани џџудии, кои би џџанале факулџеџи*“. Дали тоа значи дека наскоро можеме да очекуваме нов универзитет во Прилеп?

Сега се наметнува и едно друго прашање, зошто место развојот на општините да се гледа низ призма на реални инвестиции во индустријата, туризмот, занаетчиството, тие својот развој го гледаат низ призма на дисперзијата на високото образование?

6.5 Академска кариера по секоја цена

Не е исклучено дека една од причините за дисперзијата лежи и во личните амбиции на луѓе што по секоја цена сакаат да градат академска кариера независно од реалните потреби, па и од индивидуалните квалитети. Ако овие амбиции се остваруваат преку лавина нострификувани магистерски и докторски дисертации, особено од соседството, и ако сето тоа е придружено со силно партиско влијание, станува јасно дека оваа масовна дисперзија на високото образование, конечно, ќе ја девалвира факултетската диплома во Македонија. Во едно партиско соопштение на опозициската СДСМ²² се вели: „*Владаџа на Груевски и ВМРО-ДПМНЕ без џардон џи вдоумва своџеџе џарџиски кадри на државниџе универзиџеџи, џриџоа вооџџиџо не водеџи смеџка за сосџоџбиџе во кои живеатџи, учатџи и одржуваат насџава македонскиџе џџуденџи – џџолбоџи на игнинаџа на Реџублика Македонија*“. Немаше реакција на оваа соопштение од страна на владините претставници.

²⁰ Најисточниот град во државава од оваа есен ќе биде факултетски град 22.8.2009 година, телевизија Канал 5

²¹ Прилеп го отстапува работничкиот универзитет за дисперзираните студии на трите државни универзитети Прилеп, 27 февруари (МИА)

²² СДСМ соопштение 31.0.2010 година

6.6 Придобивање гласачи

Зборувајќи за причините за оваа уникатна дисперзија на високото образование во светски рамки, на крајот не смее да се заборава и нејзината политичка и популистичка заднина. Веројатно, најважниот момент во спроведувањето на дисперзираните студии е повторно бројката, но не на студенти, туку во случајот на потенцијални гласачи. Имено, во моментот перцепцијата за дисперзираните студии во гратчињата каде што се отворени е релативно позитивна, а тоа од своја страна повлекува и симпатии кон тие што го промовираат тоа. Впрочем, клучниот императив на секоја популистичка мерка е да создаваат брзи и најчесто нереални претстави за нештата кај избирачите.

Но, нели е тоа превисока цена за последиците што ќе произлезат од дисперзијата? Зар не е премногу ризична девалвацијата на високото образование, неквалитетот на наставата и нарушувањето на меѓународниот углед на високообразовните дипломи од Република Македонија?

ПОЧЕТОЦИ И ПОДГОТОВКИ ЗА ДИСПЕРЗИЈАТА НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Обидите за некаква дисперзија на високошколство во Македонија не се нова работа. Во крајката историја на македонско високошколство сегашниот обид е трет. Првиот обид, за среќа, остана само на идејата, а се случувал во раниите педесетти години на минатиот век, во почетоците на развојот на скопските универзитети. И тогаш идејата била во Битола да се дислоцираат земјоделството, ветеринарството, во Штип - рударството, во Охрид - уметностите и хуманитарните науки. Втората дисперзија почна во седумдесеттите години на минатиот век, а требаше да биде поосмислена, пософистична и пофункционална. Идејата на оваа дисперзија, покрај грубо, беше и замажувањето дека со насочувањето на средношколците да студираат ќе се одложи (!?) невработеноста, која и во тие години силно ни чукаше на вратата. Но, за среќа, властите се свестише навреме, па преовладало сознанието дека високошколство бара урбана средина, културно милје, атмосфера што ја даваат поголемите градови, без разлика што тогаш и Скопје едвај да ти исполнувало овие критериуми. Третиот обид е во тек. Тој, судејќи според сè, ќе биде постраичен од првите зашто ги кобира и мултиплицира трешките на преходните.²³

Во 2005 година во услови на засилување на приватната иницијатива и зголемување на конкуренцијата во високото образование, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ поведе иницијатива за отворање дисперзирани студии во источна Македонија како реакција на оваа не секогаш лојална конкуренција. По извршените консултации со градоначалниците на најголемите општини во овој дел од државата, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ реши да организира студии по право, економија, медицина и елек-

тротехника во Штип и земјоделство во Струмица за вкупно 400 студенти. Се чини дека имајќи го предвид човечкиот потенцијал, на УКИМ, за овој број студенти можеше да се организира квалитетна настава. Но, и покрај навремените подготовки, не беа обезбедени очекуваните услови за почнување на овие студии на посакуваното ниво. Сепак, во студиската 2005/2006 година во Македонија почнаа првите дисперзирани студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Штип и во Струмица. Во тој момент државата не застана зад оваа иницијатива и препорача, доколку Универзитетот сака да организира ваков тип студии, ќе мора да ги финансира од сопствени средства.

Првичните резултати од дисперзираните студии беа позитивни и покрај многуте импровизации во изведувањето на наставата. На овие студии се запишаа студенти од повеќе генерации, кои само поради социјални причини не можеле веднаш по завршувањето на средното образование да продолжат со студирање. Судејќи според бројката на запишани студенти, интересот за овие студии се чини дека беше над очекувањата. Сето тоа одеше во прилог на констатацијата дека Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ со дисперзираните студии доби средство за натпревар со конкуренцијата. Но, тука заврши дисперзијата поттикната и реализирана од страна на државните универзитети бидејќи потоа главниот збор во дисперзијата на високото образование го имаше Владата, односно државата.

Имено, на почетокот на 2007 година, Владата на Република Македонија почнува една нова практика во високото образование во чијшто фокус беше наметнување дисперзирани студии во Македонија врз основа на некаква глобална перцепција, а без соодветна длабинска анализа за потребата од нив.

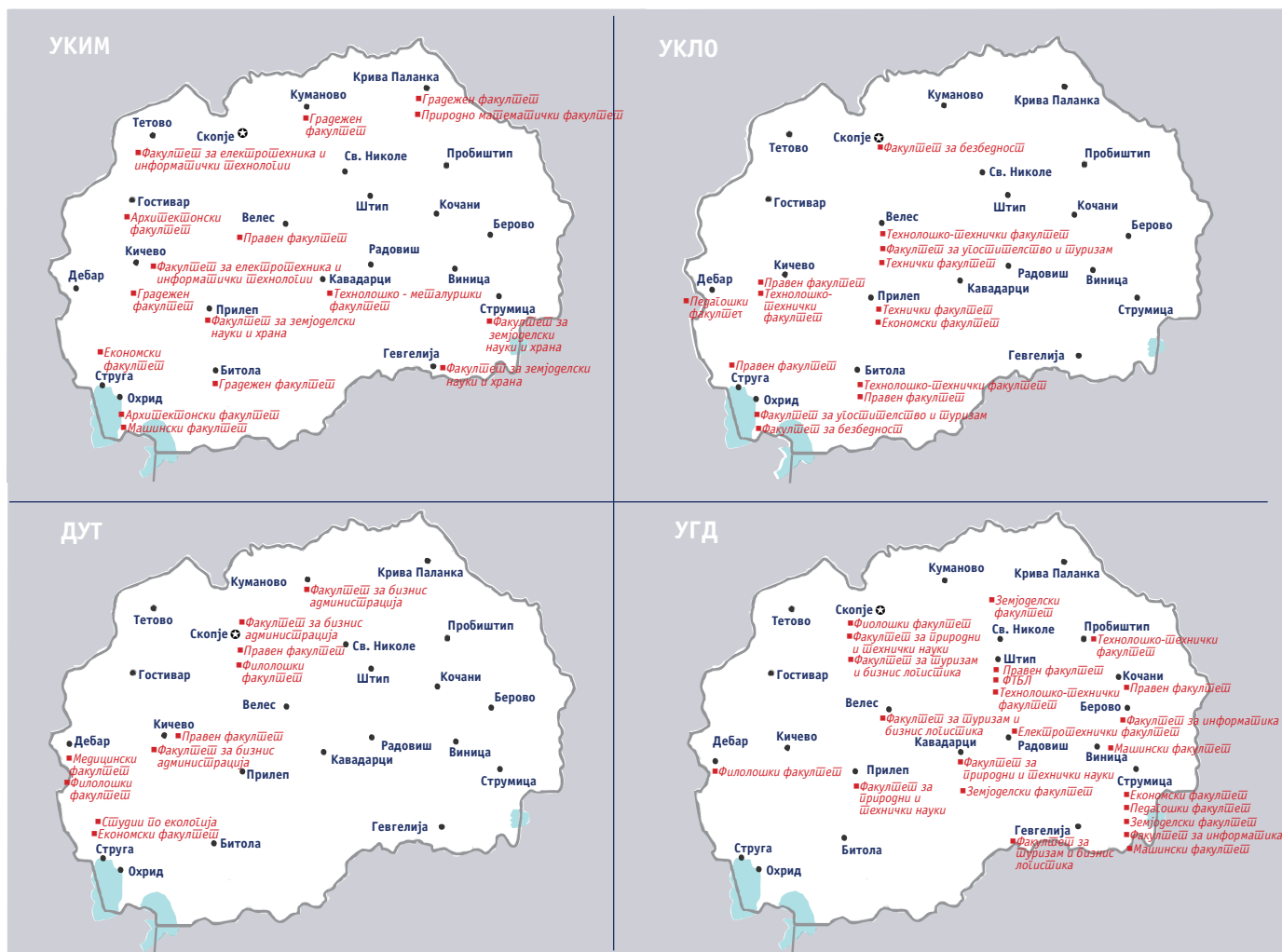
Во тој период академската јавност беше сведок на безобразен упад на висок владин претставник на седница

²³ Одмаздата на лошите ученици, Утрински весник, 24.4.2010 година

на Ректорската управа на УКИМ со ултимативно барање за отворање многу дисперзирани студии низ државата. По тој повод во написот „Владата бара дисперзирани студии од скопскиот универзитет“²⁴ објавен во „Утрински весник“ е објавено: „На последната седница на ректорската управа, вицепремиерот за евроинтеграции (!) Ивица Боцевски само соопшил дека дисперзираните студии ќе се отворат низ цела Македонија, но инсистирал одговорот

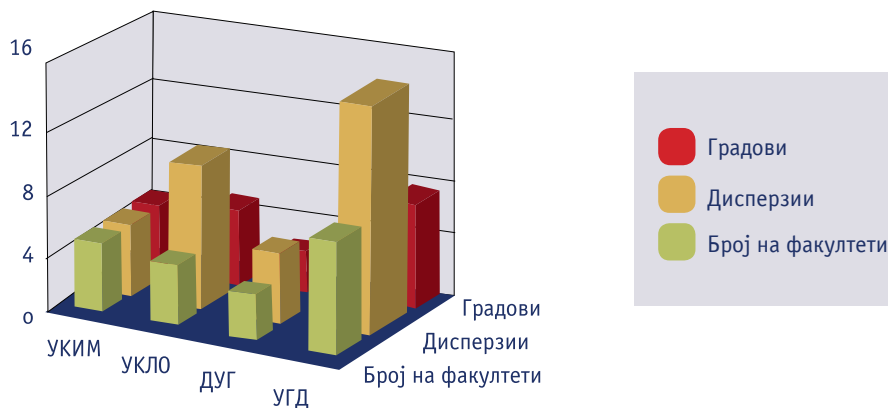
да го добие веднаш, на истата седница. Кога деканите се обиделе да се спроведат на одлуката бидејќи дисперзираните студии не се отворат за иста година, Боцевски ги информирал дека тој има обврска на Владата да ѝ однесе позитивен одговор“. На резервата на деканите за немањето соодветни просторни и технички услови, вицепремиерот одговорил дека недостигот од лаборатории ќе се реши со превоз кој до денес не е обезбеден.

Мапа 4. Дисперзии по државни универзитети и градови

²⁴ Владата бара дисперзирани студии од скопскиот универзитет „Утрински весник“ 11.9.2008 година

График 1. Дисперзии по универзитети и градови до 2009/2010

Извор: Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програма документ Програма за развој на високото образование) МОН²⁵

Ваквиот упад во академската автономија, за чудо, не резултираше со жестока реакција. Рака на срце, се појавија одредени срамежливи манифестации на незадоволство во академската јавност објавени во написот „Се воведуваат студии без знаење на факултетите“²⁶ објавен во „Утрински весник“, „Никој од Владата или од Министерството за образование и за наука не нè праша за мислење кога се донесуваат одлуките за отворање на новите студии. Тоа ќе значи доволно ангажман за нас, а ако некаде иако вие тоа значи дека не ќе можеме во исти ден да држиме настава и во Скопје“, велат од техничките факултети. Во истиот контекст во интервјуто за „Телма“²⁷ ректорот на скопскиот универзитет Велимир Стојковски изјавува: „Пред да се реализираат сите овие предлози, Владата треба да обезбеди финансиска конструкција и соодветни објекти, а на крајот донесуваат одлуки наставно-научните совети на факултетите“. Според Стојковски, „Универзитетите нема ништо притоа развојот на образованието, но нема да дозволи квалитетот на дисперзираните студии да опстојува од тој на матичните институции“. Во истиот прилог раководството на Тетовскиот универзитет отворено го изразило негодувањето поради ваквиот пристап на Вла-

дата, која донесува одлуки без да се консултира со нив, но и без претходна анализа на потребите на пазарот на трудот. „Ќе отвориме нови студии само доколку претходно добиеме пари за нови објекти, лаборатории, но и за соодветен кадар“.

Од друга страна, зачудува случајот на УГД, кој место да се доетаблира во сериозна високообразовна институција, тој со огромна финансиска и медиумска поддршка на власта беше преокупиран со дисперзии и беше единствен државен универзитет што не се спротивставуваше на дисперзијата. Тоа, впрочем, го покажуваат и мапата 4 и графикот 1.

Овде треба да се истакне дека дисперзијата диригирана од државата се одвиваше на два начина. Имено, од една страна беа отворени дисперзирани студии на матични факултети од универзитетските центри, а од друга страна во некои градови надвор од универзитетските центри се формираа факултети во состав на постојните универзитети. Овој втор вид на дисперзија, веројатно, ќе се покаже како многу понерационален поради дополнителниот ангажман на администрацијата. Во ова особено „се истакна“ и УГД, кој отвори вакви факултети во Радовиш, Винаца, Берово, Кавадарци, Кочани, Свети Николе и во Струмица.

Освен политичка волја за отворање дисперзирани студии, речиси ништо друго не стоеше зад оваа „мисија“. Тоа значи дека никогаш во институциите на системот не е разгледуван некаков документ (анализа, стратегија или нешто слично), кој би бил основа за ваквиот ризичен чекор во високото образование. Исто така, никогаш во јавноста не е отворено прашањето за дисперзијата за да се соочат аргументите „за“ и „против“. Единствено се донесуваа политички одлуки, а зад нив речиси исклучително не стоеја обезбедени услови

²⁵ Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програма документ Програма за развој на високото образование) МОН

²⁶ Се воведуваат студии без знаење на факултетите „Утрински весник“, 14.5.2009 година

²⁷ Дисперзираното високо образование и натаму се раситнува „Телма“, 14.5.2009 година

за изведување настава (амфитеатри, лаборатории, кабинети, библиотеки, административни простории, студентски домови и сл.). Исто така, и финансирањето на овие студии до денес е табела раза, која во голема мера ги оптоварува универзитетите.

Подготвувајќи се за наметнатите дисперзии, факултетите во одлуките за отворање дисперзирани студии го следеа трендот на импровизирање. Така, Градежниот факултет во рамки на УКИМ во Одлуката за отворање дисперзирани студии во Битола и во Куманово²⁸ ќе предвиди дека „дисперзираниите студии ќе се активираат доколку на нив се зајакнат 30, или повеќе од 30 студенти, а доколку не се активираат дисперзираниите студии, зајакнатиите студии ќе се насочат да студираат на матичниот факултет во Скопје“. Финале на оваа правна фарса е одредбата дека дисперзираните студии ќе се реализираат доколку бидат обезбедени просторни услови и кадровски и финансиски барања. Истата формулација се користи и кај конкурсите за запишување студенти на државните универзитети²⁹ во кои за најголем дел од дисперзираните студии е извлечено забелешка „настава на дисперзирани студии ќе се врши само доколку бидат обезбедени материјални, просторни и технички услови за изведување на наставата и доколку се зајакнат повеќе од 50 проценти од предвидениот број студенти на соодветната студиска програма, но не помалку од 20 студенти“ или „акредитацијата е во шек“. Може само да се замисли во каква неизвесност се наоѓале студентите што се запишувале на дисперзираните студии. За жал, во изминатиот период таа неизвесност беше прекинувана со укинување или дислокација на настава во Струга, Велес и во Штип.

За одбележување е и обидот на Правниот факултет од Кичево, кој заради привлекување студенти, на својата веб-страницата³⁰ објавил дека „има мисија за осигурување на сувереноста, со приоритетна обврска - ориентација на своите студенти кон иднината. Секој факултет треба самостојно да ја дефинира својата мисија во врска со своите посебности и своите одговорности пред околината. Ние ви нудиме можност – вие треба да ја препознаете и да ја искористите најдобро што можете. Правото бара доживотно учење, вклучувајќи посвојано образование, компјутерски вештини, комуникациски стратегии, етика, правосуден исид. Само со труд и со упорност се постигнува успех

и се осигурува целта што ја имате предвидено. Но, оваа цел може да ја постигнете само ако работите заедно, што бара ваша висока мотивација, добра комуникација со своите колеги студенти и целосна поддршка на вашите професори, нивните соработници и сите вработени во факултетот“. Статусот на овој факултет заслужува посебен коментар. Имено, тоа е факултет со седиште во Кичево и е во состав на УКЛО, а отвора дисперзирани студии по право во Битола, каде што се наоѓа седиштето на овој универзитет. Со други зборови, „дисперзираниот“ факултет отвора дисперзирани студии во универзитетски центар.

За подготовките што ги презема МОН во однос на дисперзираните студии во написот Дисперзирани студии без пари³¹ објавен во „Нова Македонија“, е пренесен ставот на ресорното министерство: „Правевме увид во траговиите во кои треба да има нови факултети и видовме дека во 90 проценти од нив има соодветни објекти, кои ќе бидат во функција на факултетите, а за тоа колку пари чинат новите студии не знаеме“. Во јавните настани на творците на образовната политика во Македонија забележлива беше постојаната импровизација во однос на подготвеноста на просторот, обезбеденоста на условите за работа и финансирањето на дисперзијата во високото образование. Во секоја пригода кога беа прашувани за финансирањето, членците од Министерството за образование и за наука рутински одговараа дека пресметките се во тек.

За „Утрински весник“³² претставници на штипскиот државен универзитет изјавиле дека „се уште не направиле анализа колку ги чинат новите факултети што ги отворија лани бидејќи наставата во новите објекти во Веница, Раговиш и во Пробиштип се одвивала од матиј догунава“.

Во однос на неопходниот простор за изведување високообразовна дејност, речиси при секое отворање на дисперзираните студии е ветувано дека ова е привремено решение, а долгорочно ќе се бара нешто посоодветно.

Во тој контекст ректорот на битолскиот универзитет, Златко Жоглев³⁰ изјавил дека „Привремено, годока овие објекти трајно се осособат, кои ќе бидат гадени на користење, имаме најдено решение со објекти што ќе овозможат квалитетно да се одвива наставата и сите групи активност“.

²⁸ Одлука за дисперзирани студии во Битола и во Куманово <http://www.gf.ukim.edu.mk>

²⁹ Конкурси за упис на студенти на државните универзитети за студиските 2008/2009, 2009/2010 и 2010/2011 година

³⁰ Правен факултет Кичево, <http://www.bitolskasema.org/portal/16.3.2010>

³¹ Дисперзирани студии без пари „Нова Македонија“, 29.5.2009 година

³² За дисперзирани студии требаат милиони, Утрински весник 5.9.2010 година

Во истиот стил и премиерот Груевски³³ во една пригода им ветил на студентите во Велес дека „Условиите за настава во привремените простории во Оштина Велес се добри, но ние како Влада заедно со Министерството за образование ќе направиме напори наскоро трајно да се реши проблемот, во друѓа зграда, со соодветна опрема и инвентар, со исти услови, како и на Правниот факултет во Скопје“. Слично и во Прилеп, по повод почнувањето на наставата по техничка информатика, прилепскиот градоначалник Марјан Ристески за МИА³⁴ изјави: „Студентите наставаа ќе ја следат во просториите на средното електро-машинско училиште ‘Ристе Ристески – Ричко’, а во иднина ќе се прават напори да се осособат просториите во работничкиот универзитет ‘Пере Тошев’ за да се одвива наставаа по информатика“.

Сега се поставува логичното прашање. Зошто толку се брзало, ако се назира подобро и трајно просторно решение?

Ваквите несериозни подготовки беа честа цел на критика на опозицијата. Така пратеничката во македонскиот парламент Маринела Тушева за „Глобус“³⁵, коментира: „Факт е дека дисперзираните студии носат квантитет, но не нудат квалитет. Сега следат дека севкупниот концепт е направен без анализа, односно концептот оди без истражување за економската и општествена оправданост на шолкава дисперзираност на образованието. Практично, целата работа е изолизирана до максимум и претставува само еден популистички пошест“.

³³ Груевски во посета на дисперзираните студии на Правниот факултет во Велес, МИА 22.10.2009 година

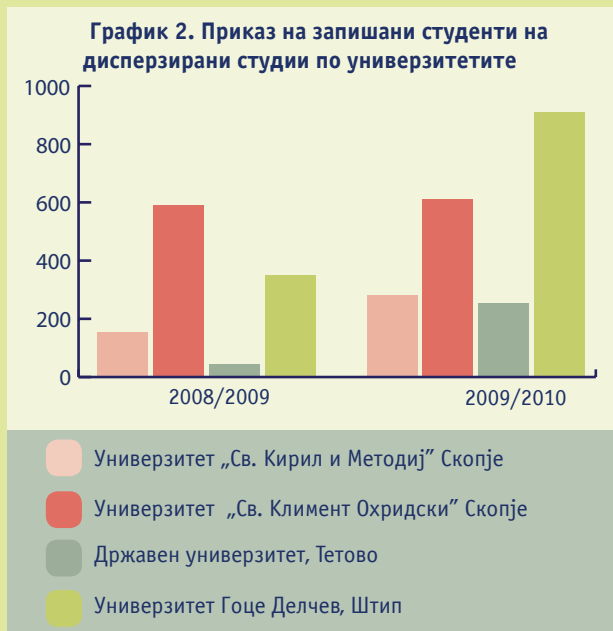
³⁴ Во Прилеп почна наставата на новите дисперзирани студии по техничка информатика, Прилеп, 1 октомври (МИА)

³⁵ Факултети што паѓаат на колоквиум Глобус, 8.12.2009 година

СПРОВЕДУВАЊЕ НА ДИСПЕРЗИРАНИТЕ СТУДИИ

8.1 Уписи

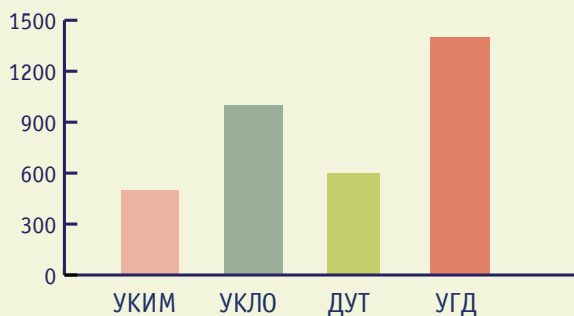
Во услови на необезбеден и неподготвен соодветен простор, недефинирано финансирање и недостиг од академски кадар, почна реализацијата на мисијата „сите на факултет насекаде низ Македонија“. Првиот чекор во реализацијата на овие студии беше објавувањето конкурс за упис на студенти. Хронолошки, во студиската 2008/2009 година беа запишани 1.117 студенти на 35 дисперзирани студиски програми и факултети надвор од универзитетските центри. Следната 2009/2010 година беа запишани 2.039 студенти на 43 дисперзирани студиски програми и факултети, а структурата на запишаните студенти по универзитети е прикажана на график 2.

Извор: Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програмен документ Програма за развој на високо образование) МОН³⁶

За наредната 2010/2011 година се предвидени 4.205 места за 49 дисперзирани студии³⁷, а структурата на предвидените места по универзитети е прикажана на график 3.

График 3. Предвидени места за упис на дисперзирани студии во 2010-2011 по универзитети

Извор: Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програмен документ Програма за развој на високо образование) МОН³⁸

Во деловите на конкурсите за дисперзираните студии секогаш стоеше своевидно алиби дека доколку не се обезбедат услови, наставата на тие студии нема да се реализира. Тоа, веројатно, предизвикувало голема неизвесност и нерешителност кај идните бруцоши.

³⁶ Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програмен документ Програма за развој на високо образование) МОН

³⁷ Одлука за запишување студенти на јавните ВOU во 2010/2011 година Сл. весник на РМ 14.4.2010 година

³⁸ Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програмен документ Програма за развој на високо образование) МОН

Исто така, и во однос на акредитацијата на дисперзираните студиски програми во конкурсите постојано фигурираше формулација според која можеше да се заклучи дека тие не беа акредитирани, односно акредитацијата е во тек. Треба да се потсети дека тоа е во спротивност со Законот за високо образование и дека во минатото многу, особено приватни ВОИ беа казнувани доколку објавуваа реклами и конкурси пред добивање акредитација за своите студии.

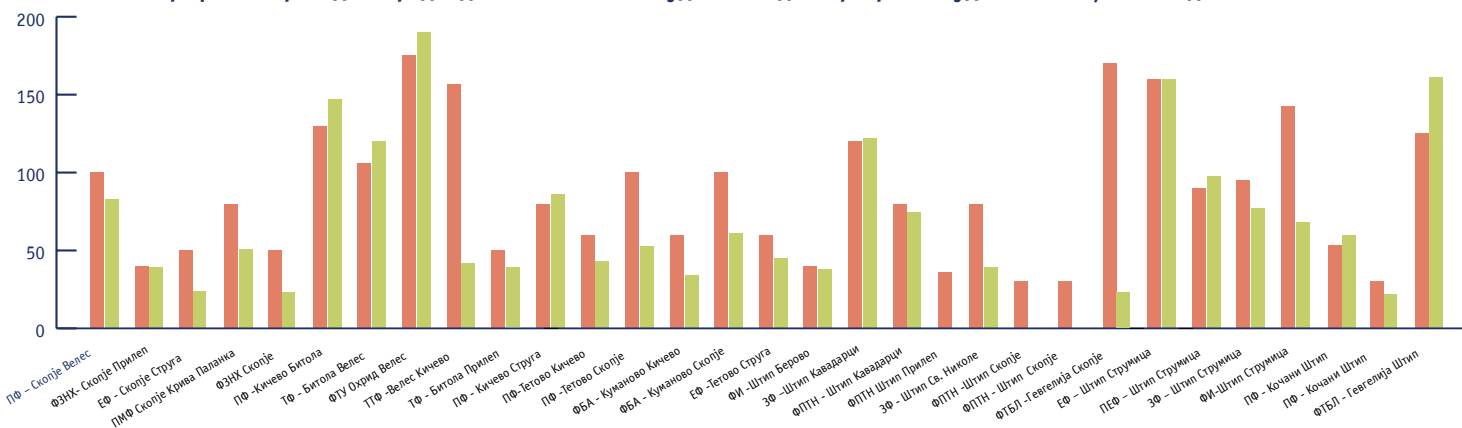
Во конкурсите за упис беше нарушен и принципот на еднаквост. Имено, за некои студиски програми на ист факултет студентите беа ослободени од партиципација, а други беа должни да ја плаќаат. Со тоа беа применети различни аршини и беа промовирани нееднакви услови за студирање за студентите по различни основи, вклучително и тоа во која општина студираат. За ова најилустративен е примерот со дисперзираните студии на Факултетот за земјоделски науки и храна од Скопје во Струмица и во Прилеп. Студентите од Струмица плаќаа ист износ на уписнина како и студентите на матичниот факултет во Скопје, додека за студентите од Прилеп студирањето беше бесплатно бидејќи Владата ветила дека тој износ од уписнини ќе го покрие од буџетот. Сето тоа беше поткрепено со реклами по локалните медиуми за бесплатно студирање на студиите за тутун во Прилеп. Но, кога факултетот процени дека нема да добие дополнителни средства се обиде да ја поправи неправдата со тоа што наложи плаќање еднаква уписнина за сите студенти. На тоа веднаш реагираа студентите од Прилеп, кои се заканија дека воопшто

нема да се запишат на факултет доколку треба да платат уписнина. Епилогот од ова е што денес на дисперзираните студии на ФЗНХ во Струмица се плаќа уписнина, а во Прилеп не. Така, според студентите³⁹, „од деканатиот на Факултетиот за земјоделски науки и храна од Скопје им е најавено дека студирањето ќе биде бесплатно и упишаниите 100 евра за првиот семестар ќе им бидат враќени на студентите“.

Покрај овој, имаше и друг случај на различен износ на партиципација за кој пишуваше во „Утрински весник“⁴⁰ д-р Ана Павловска – Данева, професорка на Правниот факултет во Скопје: „би сакала да го слушнам правното толкување на министерот за целисходноста на одредбата од владината одлука дека студентите на Правниот факултет ‘Јустинијан Први’ во Скопје ќе плаќаат двесте евра кофинансирање во државна квоџа, а студентите на истиот Правен факултет ‘Јустинијан Први’ во дисперзираната паралелка во Велес ќе плаќаат сто евра, односно двојно помалку. И едниите и друиите се студенти на иста високообразовна установа, и едниите и друиите ќе добијат исти дипломи и уверенија, и едниите и друиите се студенти во државна квоџа, и на едниите и на друиите им предаваат исти професори и асистенти“.

Следен проблем што се појави по објавувањето на конкурсите беше слабиот интерес за упис на студенти на голем број дисперзирани студии, што е прикажано на график 4 и во табела 3.

График 4. Прелед на предвидени и запишани студенти на дисперзирани студии во 2009/2010 година

³⁹ Свечено отворени првите дисперзирани студии за производство и за преработка на тутун во Прилеп, 2 октомври 2009 година, извор МИА

⁴⁰ Зголемен апетит, Утрински весник 26.4.2010 година

Табела 3. Преглед на предвидени и запишани студенти по дисперзирани студии во 2009/2010 година

Факултет	ПФ– Скопје Велес	ФЗНХ- Скопје Прилеп	ЕФ- Скопје Струга	ПМФ- Скопје Крива Паланка	ФЗНХ- Скопје Струмица	ПФ- Кичево Битола	ТФ - Битола Велес	ФТУ- Охрид Велес	ТФФ- Велес Кичево	ФПТН- Штип Кавадарци	ФПТН- Штип Прилеп
Предвидени	100	40	50	80	50	130	100	180	160	70	30
Запишани	83	39	24	51	23	147	113	195	43	65	0

Факултет	ТФ- Битола Прилеп	ПФ- Кичево Струга	ПФ- Тетово Кичево	ПФ- Тетово Скопје	ФБА- Куманово Кичево	ФБА- Куманово Скопје	ЕФ- Тетово Струга	ФИ- Штип Берово	ЗФ– Штип Кавадарци	ПеФ- Штип Струмица
Предвидени	50	80	60	100	60	100	60	40	120	80
Запишани	38	86	43	53	34	61	45	38	122	94

Факултет	ЗФ- Штип Св. Николе	ФПТН- Штип Скопје	ФТБЛ- Гевгелија Скопје	ЕФ– Штип Струмица	ЗФ– Штип Струмица	ФИ- Штип Струмица	ПФ- Кочани Штип	ФТБЛ- Гевгелија Штип
Предвидени	80	60	170	160	90	140	90	125
Запишани	39	0	23	160	65	77	90	161

Медиумите информираа и за слабиот одсвиг на некои од дисперзираните студии. Така, во дневниот весник „Вест“ е објавен напис под наслов „Дебакл на сџудииџе по архитекџура во Гостивар“⁴¹ во кој е напишано: „Во Охрид каџасџрофален инџтерес имало за сџудииџе по мехайро-ника на Машинскиоџ факулџеџе. Од џредвидени 60 месџа, се заџишал само еден сџуденџ. Градежниоџ факулџеџе со дисџерзирани сџудии во Куманово и во Биџола џредвидел заџишување на вкуџно 200 сџуденџи. Во Куманово се заџишал само еден кандигаџ, а во Биџола, и по виџориоџ уџис, сџе уџиџе никоџ. На дисџерзираниџе сџудии по информ-маџика и комџџуџерски инженеринџ во Теџово има месџо за 100 сџуденџи, а се заџишале само 4“.

И покраџ малиот броџ студенти се направи обид наста-вата да почне на сите дисперзирани студии. Во меџувреме, некои факултети процениџа дека дисперзиџа со толку мал броџ студенти не е рационална, па решиџа тие студенти да продолжат со студии на матичниот факултет. Тоа предизвика бура од реакции каџ студентите и родителите, кои сакаа по секоџа цена да си го остварат правото да студираат во своџот

град. Такви беа случаите во Струга^{42, 43, 44, 45} и во Штип^{46, 47}, кои извесно време џа преокупираа и пошироката џавност.

Во однос на структурата на запишаните студенти на дис-перзираните студии се случиџа неколку апсурди, кои само го зголемуваат сомнежот во целисходноста на ова „ситнење“ на високото образование. Имено, на некои студии органи-зирани во градови во близина на Скопје, најголем дел од студентите се од Скопје и тие секоџ ден патуваат кон местото на студирање. И обратно, голем процент на студенти од гра-дот каде што има дисперзирани студии, сепак решиле да се запишат на студии на матичниот факултет. Ова покажува

⁴² Протест на студентите по дисперзирани студии по економиџа во Струга Strugarportal.com, градски веб-портал, петок, 2.10. 2009 година

⁴³ МОН се оградува од проблемот со дисперзираните студии во Струга Ohrid news, 3.10.2009 година

⁴⁴ Пропаднаа владините дисперзирани студии по економиџа во Струга, ТВ Алфа, 2.10.2009 година

⁴⁵ Дали пропаџа концептот - дисперзирани студии? Струга, 2.10.2009 година (ИНПРЕС)

⁴⁶ Ќе пропадне ли проектот „дисперзирани студии“? Време, 9.5.2007 година

⁴⁷ Протестираа студенти на дисперзираните студии во Штип. Професорите се откажаа од проектот дисперзирани студии 6.5.2007 година, А1

⁴¹ Дебакл на студиите по архитектура во Гостивар, Вест, 28.9.2009 година

дека, сепак, тој што сака сериозно да студира тоа го прави таму каде што има услови за студирање, независно од фактот дали и во неговиот роден град има исти такви дисперзирани студии. Студентите од Скопје запишани на дисперзираните студии на Правниот факултет од Скопје во Велес во прилогот на телевизија „А1“ насловен како „Отворени студии во Велес со простории во Скопје“⁴⁸ револтирано обвинуваат дека „дисперзираните студии се отворени без сериозна процена дали воопшто се потребни. 80 проценти од третирањето се од Скопје, само 20 проценти се од Велес. Нема логика на сметка на тие 20 проценти, ние од Скопје да татуваме во Велес“.

Не помал проблем во текот на реализацијата на наставата претставуваше и сместувањето и исхраната на студентите што не се од градот во кој се организираат дисперзираните студии. Многу малку од новите универзитетски градови беа во состојба да го решат овој проблем поради што студентите дневно патуваат по неколку часа, а таму каде што мора да се престојува, наемнините за становите еноормно се покачија.

За сите овие проблеми со кои се соочуваат студентите, тие немаат кому да се обратат бидејќи на дисперзираните студии не е направен обид за студентско организирање. Во меѓувреме, претставниците на студентите од матичните факултети никогаш не се заинтересирале за проблемите со кои се соочуваат нивните колеги од дисперзираните студии.

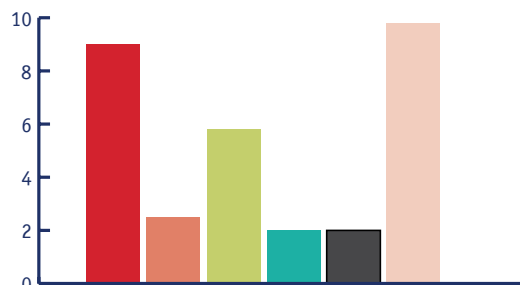
8.2 Организација и администрирање на наставата

Со почетокот на студиската година на површината исплива и проблемот со условите во кои требаше да се изведува наставата. Донесените одлуки за дисперзија преку ноќ и необезбедувањето пристојни и достоини услови за работа доведоа до ситуација наставата да почне во објекти што ни оддалеку не го заслужуваат епитетот академски. Така, наставата се одвиваше во градинки, основни и средни училишта, ресторани, домови на култура, работнички универзитети, административни згради на стопански субјекти и во други објекти. Впрочем, за тоа информираа и печатените и електронските медиуми. Така, во весникот „Нова Македонија“ е објавен напис под наслов „На предавања во фабрики, во сали за свадби, во основни училишта...“⁴⁹ во кој сос-

тојбата се опишува на следниов начин: „Дисперзираните студии почнаа, а во дел факултетите без почитување на условите за студирање според Правилникот за основање високообразовна институција. Гевгелиските студентите што лани се запишаа на Факултетот за туризам и за бизнис-логистика сè уште слушаат предавања во салаа за свадби во мотелот „Пелагионија“. Нивни колеги во Велес што студираат на дисперзираните студии од битолските универзитети учат во основно училиште, сепак на мали столчиња и одаи во школите приспособен за деца. За разлика од нив, идните велешки правници воопшто не го добија веќе постојат факултет во Велес, тука мора предавања и испити да следат и да полагаат во Скопје. Ова се случува отколку помина цела студиска година, која државата донесе одлука да основа 26 нови факултети во повеќе градови во земјата“.

Графикот 5 ја илустрира состојбата со просторот во кој се одвиваше наставата на дисперзираните студии.

График 5. Простор во кој се организирани дисперзираните студии во 2009/2010 година

Извор: Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (Програмски документ Програма за развој на високото образование) МОН⁵⁰

⁴⁸Отворени студии во Велес со простории во Скопје? А1, 22.10.2009 година

⁴⁹ На предавања во фабрики, во сали за свадби, во основни училишта... Нова Македонија, 11.6.2009 година

⁵⁰ Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програмски документ Програма за развој на високото образование) МОН

Правилникот за нормативи и стандарди за основање високообразовни установи и вршење високообразовна дејност⁵¹ беше клучен документ во кој се утврдени неопходните услови за организирање на високообразовната дејност. Да потсетиме дека во членот 4 од овој правилник како нормативи се наведени пет квадратни метри бруто-простор по студент; амфитеатар, односно амфитеатри што може да примат една четвртина од запишаните студенти; најмалку една компјутерска училница со капацитет за 20 компјутерски работни места; лаборатории за изведување практична настава со капацитет до 20 проценти од вкупниот број студенти и библиотека. Се поставува прашањето дали овие услови воопшто се исполнети на една од дисперзиите студии?

Во меѓувреме на 30.07.2010 год. е донесена нова Уредба за нормативи и стандарди за основање на високообразовна установа и вршење на високообразовна дејност⁵² со која се релативизирани условите за акредитација на студиските програми. Дали можеби ова не е обид затекнатите, односно веќе отворените дисперзирани студии да се стават во формална рамка?

Дисперзираните студии почнаа со многу недоречености и во самото организирање на наставниот процес. Доколку еден наставник или соработник има предмет во студиска година на дисперзирани студии, тој треба да реши како ќе ја реализира наставата. Дали секоја недела ќе патува на дисперзираните студии или ќе изведува т.н. концентрирана настава. Ако се реши за првото, тој еднаш неделно ќе треба да патува за да изведува настава, а ако станува збор за оддалечен град, тоа значи загубен ден. Доколку, пак, се реши за организирање концентрирана настава, тој би требало да има организиран престој на неколку дена неколку пати во текот на семестарот. И, конечно, најважното. Наставата во високото образование подразбира и користење современи аудио-визуелни технички средства, апарати, инструменти, компјутери и сл. Со оглед на неподготвеноста на условите за дисперзирани студии, наставниот кадар полека се претвора во ансамбл на патувачки карван, кој носи и разносува опрема низ државата за да може колку-толку да го одржи квалитетот на наставата.

Може само да се замисли каква е ситуацијата ако еден наставник или соработник има повеќе од една дисперзирана студиска програма на која треба да реализира настава, а има и такви.

⁵¹ Правилник за нормативите и стандардите за основање високообразовни установи за вршење високообразовна дејност, Службен весник на РМ бр. 33/2003 од 14.3.2003 година

⁵² Уредба за нормативи и стандарди за основање на високообразовна установа и за вршење на високообразовна дејност, Сл весник на РМ, бр. 103 од 30.07.2010 година

Меѓу наставниот кадар почнаа да кружат шеги на сметка на дисперзираните студии, па тие меѓу себе кога разговараат за дисперзираните студии ги споменуваат Оксфорд, Кембриџ, Харвард како гратчиња што треба да асоцираат на Берово, Винаца, Пробиштип, Радовиш, Свети Николе...

Администрирањето на дисперзираните студии е, исто така, отворен и нерешен проблем. На дисперзираните студии, водењето евиденција, пријавувањето студиски години, пријавувањето испити, организацијата на наставата, одржувањето на опремата и на хигиената и други работи е многу тешко да се извршуваат без ангажирање соодветен кадар. Собирањето на документацијата, нејзиното заверување на матичниот факултет, создава проблеми што завршуваат со губење документи, долго чекање административна постапка и т.н. Овој дел од реализацијата на дисперзираните студии е, исто така, полн со импровизации. Сепак, поради фактот што станува збор за поединечни проблеми и случаи, тие немаа некаков сериозен одек во јавноста, иако не се за потценување.

8.3 Финансирање на дисперзираните студии

Во реализацијата на дисперзираните студии постојано е присутна неизвесноста за нивното финансирање. И покрај многуте ветувања, Владата не ги финансира оперативните трошоци за овие студии бидејќи во разделот за образование од Буџетот на Република Македонија никогаш не биле предвидени средства за финансирање на дисперзијата во високото образование.

Главен извор за финансирање на овие студии се средствата од уписнини и сопствени средства на факултетите. Секојдневните патувања, дневниците, потрошниот материјал, средствата за уредување на просторот се огромни ставки што дополнително го оптоваруваат и така тенкиот буџет предвиден за високото образование.

Оваа неизвесност во финансирањето на дисперзираните студии беше редовно третирана во електронските и во печатените медиуми. Така, во прилогот „За дисперзирани студии требаат милиони“⁵³ објавен во „Утрински весник“ стои: „Лани дисперзиравме студии по деловна администрација во Куманово, но од Владата не ни префрлија никакви средства за да ги покриеме трошоците, па сега студииите се на наш шовар“, велат од управата на Тетовски-

⁵³ За дисперзирани студии требаат милиони, Утрински весник, 5.5.2010 година

от универзитет. „Со партиципацијата што ја плаќаат студентите ти покриваме трошоците, а нагледноста за професорите то покриваме од наша сметка“, објаснуваат од Факултетот за земјоделски науки и за храна од Скопје. Ректорот на УКЛО по тој повод изјавува: „За ова ќе бараме средба кај министерот за образование и кај премиерот. Државата ти зголеми квотите за упис на студенти, а квотите за кофинансирање се сведени на нула. Ако нема студенти што плаќаат, ќе немаме пари да ти одржваме дисперзираниите студии“, рече Жоглев. Треба да се потсети дека во меѓувреме МОН ја намали и сумата за кофинансирање со што се зададе нов удар врз буџетот на државните универзитети.

На овие реакции од факултетите, претставниците на ресорното министерство одговараат во прилогот „Дисперзираниите факултети бараат пари од Владата“⁵⁴ објавен во „Дневник“: „Имаме пари и постолемиот дел од парите се префрлени на сметка на универзитетите“, велат во Министерството за образование и за наука. Во написот „Дисперзирани студии без пари“⁵⁵ објавен во „Нова Македонија“ стои: „Од Министерството за образование и за наука вчера не кажаа дали и кога ќе ти исплаќаат заостанатите средства на универзитетите за студентите што се отворила лани“.

Кога станува збор за финансирањето на дисперзијата во високото образование, врз основа на достапните документи може да се заклучи дека во изминативе три години никогаш не се обезбедени ни симболични средства за оваа намена. Тоа само го потврдува фактот дека дисперзираните студии исклучително се засноваат на импровизации, а никако на издржан документ во кој се пресметани и реалните трошоци. Но, тоа воопшто не значи дека дисперзијата во високото образование е бесплатна.

* * *

Глобална оценка за текот на реализацијата на дисперзираните студии дава д-р Ризван Сулејмани, кој во својот стручен извештај⁵⁶ наведува: „Министерството за образование продолжи со процесот на деконцентрација на високошото образование правејќи то погоспајно до сите студии. Владата не успеа навреме да обезбеди простор, поматала за студентите, како и основна администрација за поддршка на студентите и на професорите. Не е обезбеден ситиот потребен кадар за овие дисперзирани

студии. Додека самата идеја за дисперзирање на студентите од нивната преголема концентрација во Скопје и овозможувањето на раздвиженост и економска активност во градовите во РМ, како и помошта за студентите што не живеат во Скопје е добра, реализацијата на оваа идеја не оди по замислената насока“.

Свој коментар за спроведување на дисперзијата во високото образование во Македонија направи и „Радио Слободна Европа“. Во прилогот насловен „Дисперзираниите студии не функционираат?“⁵⁷ се вели: „Иако Владата отвори неколку факултети во повеќе градови во земјата, во согласност со проектот за дисперзирани студии, тие се соочуваат со повеќе проблеми. Студентите почнаа во несоодветни објекти, имаше и недостиг од професорски кадар, но и на ректоратите не им беа дадени вештините пари од Владата“.

Обете оценки за реализацијата на дисперзијата во високото образование во Република Македонија објективно ја одразуваат состојбата со дисперзираните студии, чишто главни атрибути се: несоодветни услови, недостиг од кадар и финансиска непокриеност.

⁵⁴ Дисперзираните факултети бараат пари од Владата, Дневник, 29.5.2009 година

⁵⁵ Дисперзирани студии без пари „Нова Македонија“, 29.5.2009 година

⁵⁶ Општа стручна оценка за спроведените активности во периодот на известувањето (2009) www.docser.com/oi.org.mk

⁵⁷ Дисперзираните студии не функционираат? Радио Слободна Европа 17.8.2009 година

НАОДИ ОД ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Зборувајќи за дисперзијата на високото образование во Република Македонија, секогаш на прво место како целна група треба да се имаат студентите. Впрочем, дисперзираните студии се, главно, опишувани како алатка за зголемување на опфатеноста на студенти. Од тие причини, при изработувањето на овој документ се користени наоди од теренско истражување во кое беа проверувани ставовите токму на студентите. Тоа опфати два сегмента и тоа дебата со целни групи и индивидуални интервјуа со студенти во градовите во кои се организирани дисперзирани студии.

9.1 Дебата со целни групи

Дебатата со целни групи на дисперзирани студии се реализираше со две студиски групи од Факултетот за земјоделски науки и за храна во Прилеп и во Струмица со вкупно 60 студенти.

Треба да се истакне фактот дека дисперзираните студии во Струмица се иницирани од страна на факултетот и постојат веќе пет години, при што секоја година се менува насоката на која се запишуваат студентите, додека дисперзијата во Прилеп е иницирана од Владата и се однесува на тесна специјалност за производство и за преработка на тутун.

Генералните ставови на студиските групи за условите за студирање, престојот, трошоците за студирање, студентското организирање, можностите за стипендирање, значењето на дипломата и можноста за вработување на двете дисперзирани студии делумно се совпааат.

Од условите за студирање во Прилеп владее општо незадоволство, додека во Струмица студентите се релативно задоволни од просторните и од техничките услови во кои се

одвива наставата. На двете дисперзии нема лаборатории и библиотека, а нема ни компјутери што би им биле ставени на располагање на студентите. Во Прилеп наставниците и соработниците си носат аудио-визуелни средства за настава, додека во Струмица таквата опрема е инсталирана во двата амфитеатра.

Без исклучок, кај студентите на двете дисперзирани студии постои нескриено задоволство поради можноста да студираат во родниот град, односно во соседниот град.

Според студентите, трошоците за студирање се значително помали во споредба со тие доколку би студирале на некој од универзитетските центри. Интересно е што студентите од дисперзираните студии во Прилеп не плаќаат партиципација, додека тие од Струмица плаќаат партиципација исто како и студентите на матичниот факултет во Скопје.

На двете дисперзии студентите констатираат дека не функционираат студентски организации, иако тие плаќаат некакви давачки за студентско организирање.

Сите студенти што учествуваа во ова интервју сметаат дека дипломата што би ја здобиле би имала иста тежина со таа на матичниот факултет. Во исто време, 2/3 од студентите веднаш би се префрлиле да студираат во универзитетскиот центар доколку добијат стипендија со која делумно би ги покриле трошоците за студирање. Овие два момента се контрадикторни и укажуваат на фактот дека клучна причина за позитивната перцепција кај овие студенти за дисперзираните студии е фактот што остануваат дома и што не го оптоваруваат семејниот буџет и покрај тоа што условите за студирање се неспоредливи со тие на матичниот факултет. И покрај тоа, студентите сметаат дека дипломата со која би се здобиле би им дала иста можност за вработување како и таа што евентуално би ја здобиле на матичниот факултет. Оваа недоследност во ставовите се должи, пред сè, на неискуството на испитаниците и на интересот за добивање диплома по секоја цена.

9.2 Индивидуални интервјуа со студенти

Индивидуалните полуструктурирани интервјуа беа остварени од страна на активисти на Младинскиот образовен форум со студенти од осум градови во кои се реализираат 10 дисперзирани студии. Изборот на дисперзираните студии каде што се спроведе анкетата е направен на тој начин што беа пропорционално опфатени сите државни универзитети во зависност од степенот на дисперзија, а во исто време имајќи ја предвид и урамнотежената географска дистрибуција на овие дисперзии низ државата. Воедно, направен е обид да се опфатат факултети од сите области.

Клучните ставови на студентите од дисперзираните студии во Кичево на Техничко-технолошкиот факултет од Битола се дека студирањето е евтино бидејќи не се плаќа партиципација, не постои студентска организација, а не постојат ни културно-спортски манифестации организирани од студентите или за нив. Во однос на наставата, студентите сметаат дека таа се одвива регуларно, во просек 22 часа неделно, а условите за студирање се задоволителни. Студентите својот град го доживуваат како универзитетски центар, дипломата како еднаква на таа од матичниот факултет, а за дисперзијата во високото образование сметаат дека треба да продолжи и во иднина.

Студентите од дисперзираните студии по право во Битола од Правниот факултет од Кичево се задоволни од условите за студирање, освен што немаат соодветен простор?! Во меѓувреме, се очекува изградба на нова зграда. Моментно немаат студентска организација, но имаат претставник во Студентскиот парламент на матичниот факултет. Студентите се задоволни од наставниот кадар од кој повеќето биле гостувачки професори (!). Во однос на критериумите за оценување, студентите сметаат дека тие се строги во споредба со матичниот факултет, ама не знаат зошто. Тие сметаат дека дипломата од дисперзиите ја има истата тежина како таа што се издава на матичните факултети. Факултетот досега не спровел анкета меѓу студентите за да провери дали се задоволни од студиите. Доколку се затворот дисперзираните студии, студентите, главно, не би се запишувале на матичниот факултет, освен ако не добијат соодветна државна стипендија.

Наспроти овие ставови, студентите од матичниот Правен факултет од Кичево имаат нешто поинакви видувања на работите. Имено, овие студенти сметаат дека просторот за изведување настава е доволен, но во исто време се неза-

доволни од организацијата на наставата, иако се одвива во согласност со предвидениот распоред. Студентите од овој дисперзиран факултет не го доживуваат својот град како универзитетски центар, а за дипломата што ја здобиваат, сметаат дека е еднаква со таа од другите државни правни факултети. Исто така, студентите немаат своја студентска организација иако плаќаат некаков надомест за неа, па, можеби, поради тоа и се незадоволни што нема организирани студентски културно-забавни и спортски активности. И овие студенти ја поддржуваат дисперзијата, сметаат дека треба да се продолжи и во други градови, а ако се укинува би продолжиле во другите универзитетски центри само доколку добијат соодветна стипендија.

На дисперзираните студии по новинарство во Штип од Правниот факултет во Кочани, студентите се незадоволни од организацијата на наставата (распоред на часови, термини за полагање) и од просторните можности на Факултетот за информатика каде што се изведува наставата. Наставата ја одржуваат исклучиво асистенти што покажуваат високо ниво на кооперативност и се постојано на располагање за консултации. Студентите не знаат дали постои студентска организација и дали воопшто уплатиле за неа. На некои од студентите не им се исполниле очекувањата и доколку сега би решавале, не би се запишале на овие студии. Но, генерално, и овие студенти го поддржуваат процесот на дисперзија во високото образование.

Студентите од дисперзираните студии по финансиски менаџмент во Струмица од Економскиот факултет во Штип се задоволни од условите за работа и од организацијата на наставата, но имаат поголема потреба од комуникација со наставниот кадар. Тие немаат информации за постоење студентска организација иако плаќаат за таа намена. Како главен мотив за запишување на овие студии го наведуваат фактот што трошоците за студирање се значително помали. Студентите сметаат дека дисперзијата треба да се прошири за да се даде можност на посиромашните студенти да студираат, но, сепак, велат дека соодветно стипендирање, во секој случај, е подобра опција.

На дисперзираните студии по одделенска настава во Струмица од Педагошкиот факултет во Штип, студентите, главно, се незадоволни од условите за студирање, како и од комуникацијата со наставниот кадар. Наставата не се одвива во целост, особено вежбите, а критериумите за оценување сметаат дека се значително пониски од тие на матичните факултети. Како и нивните колеги од другите дисперзии во Струмица, и овие студенти ја поздравуваат дисперзијата, но сметаат дека соодветно стипендирање за студии во универзитетски центри е поприфатливо решение.

Интервјуираните студенти од дисперзираните студии во Струга од Правниот факултет во Кичево, изразуваат задоволство од условите за работа и од квалитетот на наставата, но сметаат дека редовноста на наставата лесно може да се изигрува. На овие студенти им недостига вообичаениот студентски живот, дружење и разни манифестации. Иако се задоволни што студираат во својот или во соседниот град, тие веднаш би се префрлиле во голем универзитетски центар со соодветна стипендија. Во однос на квалитетот на наставата, тие сметаат дека тој не е како на матичниот факултет на кој сметаат дека се построги и критериумите за оценување.

Студентите од дисперзираните студии по енологија во Кавадарци од Земјоделскиот факултет во Штип се многу задоволни од квалитетот на наставата и од организацијата на наставниот процес (предавања, вежби, испити). Тие сметаат дека критериумите за оценување се повисоки во споредба со матичниот факултет. Најмногу им пречи што во кампусот немале спортски терени. Интересно е што дел од интервјуираните наведуваат дека се запишале на студии за да напредуваат во кариерата во полицијата!? Во однос на студентската организација тие за неа плаќаат, но не знаат дали воопшто постои.

На дисперзираните студии по економија во Струга на Економскиот факултет од Скопје, студентите се жалат на проблеми поврзани со почетокот на наставата. Имено, тие биле запишани во Струга, па наставата поради малиот број студенти била прекината и студентите биле упатени на студии во Скопје, за по неколку недели повторно да бидат вратени на студии во Струга. Условите во кои студираат, студентите ги оценуваат како крајно несоодветни бидејќи имале на располагање само една просторија во детското одморалиште во кое немало ни табла. На студентите им е ставен на располагање еден расипан компјутер, а поради немање греене, наставата била во прекин два месеца. Студентите во една пригода полагале колоквиум надвор од зградата, бидејќи внатре било постудено. Во однос на наставата, студентите велат дека немале можност да запознаат ни еден професор бидејќи наставата ја изведувале асистенти или демонстратори. Испитите се одржуваат само за поминатите наставни содржини, кои во обем се многу помали од тие на матичниот факултет. Инаку, студентите плаќаат 750 денари за културно-спортски активности, интернет и за библиотека иако ништо од тоа немаат на располагање.

И, конечно, студентите од дисперзираните студии по екологија во Струга од Државниот универзитет во Тетово укажуваат на добар квалитет на наставата, која се одвива на албански јазик. На студиите има и македонски студент на кој му се дава можност да учи од литература и да по-

лага на мајчин јазик. Условите за студирање во детското одморалиште се оценети како несоодветни, а се посочува и на отсуство на студентско организирање.

* * *

Од изнесените мислења и ставови на студентите од дисперзираните студии можат да се извлечат неколку заеднички констатации и тоа:

- постои нескриено и општо задоволство кај студентите што студираат во својот роден или соседен град;
- постои делумно незадоволство од несоодветните услови за студирање и од недоволната комуникација со наставниот кадар;
- има потреба од организиран студентски живот придружен со културни, забавни и со спортски манифестации; и
- најголем број од анкетираниите студенти се подготвени со соодветна финансиска поддршка своето студирање да го продолжат во некој од универзитетските центри.

СТАВОВИ ЗА ДИСПЕРЗИРАНИТЕ СТУДИИ

Освен теренското истражување, во текот на подготовките на овој документ е направена анализа на ставовите на клучните фактори во дисперзијата (студентите и академскиот кадар), како и на ставовите на новинарите како продолжена рака на јавноста. При тоа е опфатен периодот од почетокот на дисперзијата, односно од 2007 година, без притоа да е извршена каква било селекција во медиумскиот простор на електронски и на печатени медиуми. Со други зборови, со оваа анализа е опфатено сето тоа што е објавено во форма на прилог или напис, а, на некој начин, е поврзано со дисперзијата на високото образование во Македонија.

10.1 Студентите за дисперзираните студии

Во продолжение следуваат ставови на студенти објавени во печатени и во електронски медиуми. Од разбирливи причини, во текстот нема да се објавуваат имињата на студентите, иако во најголем број случаи тие се достапни.

Во врска со укинувањето на дисперзираните студии на Економскиот факултет од Скопје во Штип по отворањето на УГД, еден од затечените студенти за „Вест“⁵⁸ изјави: „Ние сме крајно разочарани и понижени зашто што одлукаша е донесена на некој насшавнички совет, без некој да не праша за наше мислење и за нашиот став во врска со се што што. Боже, немале финансии за оваа паралелка да продолжи од наредната година“. Во текстот насловен како „*Ке пројадне ли проекцијата „дисперзираните студии“?*“⁵⁹ објавен во „Време“

студентите од овие студии додаваат: „*Повеќе бевме во Скопје отколку во Штип. Професорите не се јавуваа редовно на нас, а и академската година за нас точна година*“ – велат студентите. По укинувањето на овие дисперзираните студии заради отворање на Економскиот факултет во Штип, една студентка место да продолжи со студии во својот роден град, решила заедно со поголема група свои сограѓани да остане во Скопје од повеќе причини⁶⁰. „*Во Скопје останав поради што што сметам дека скопскиот универзитет има многу толем рејтинг. Скопје ме привлече повеќе и поради што што сè ви е на дофат - било да станува збор за библиотеке, банка, добро кино, со еден збор - сè што може да привлече еден студент. А и шансите за вработување се поголеми*“.

Во прилогот „*Најисточниот град во државава и оваа есен ќе биде факултетски град*“⁶¹ објавен на телевизија „Канал 5“ една од студентките на дисперзираните студии по информатика во Берово изјавува: „*Во Берово ќе останам да студирам и од економска причина бидејќи нема да имам причина да идувам во друг град, да плаќам сместување, сите трошоци ти сведувам на минимум. Не се сомневам во квалитетот на образованието, се работи за врвни професори што ќе дојдаат од Универзитетот во Штип*“. Но, при отворањето на овие студии, еден од студентите за весникот „Нова Македонија“⁶² го опишува настанот и текот на наставата: „*Во октомври дојде премиерот, дојдоа и новинари со камери и со фотоапарати. Го фотографираа со комјутерите, кои ти поставија ден-два прешодно. Кога следниот ден дојдовме на предавања, училиштето*

⁵⁸ Дебакл на студиите по архитектура во Гостивар, Вест, 28.9.2009 година

⁵⁹ Ке пропадне ли проектот „дисперзираните студии“? Време, 9.5.2007 година

⁶⁰ Протестираа студенти на дисперзираните студии во Штип. Професорите се откажаа од проектот дисперзираните студии 6.5.2007 година, А1

⁶¹ Најисточниот град во државава од оваа есен ќе биде факултетски град 22.8.2009 година, телевизија Канал 5

⁶² На предавања во фабрики, во сали за свадби, во основни училишта... Нова Македонија, 11.6.2009 година

беа празни. Немаше нишу монитори, нишу куќишта, нишу лувчиња. Следиме само шеорешка настава по предметите иншернеи-технолоии, пројрамирање, англиски“. Оваа искрена изјава најпластично ги отсликува условите во кои се изведуваат овие студии. Може само да се замисли со какви впечатоци од наставата студентите се враќаат дома.

Во прилогот на телевизија „А1“ насловен како „Ошворени студии во Велес со простирија во Скопје“⁶³ еден од студентите изјавува: „Прво, простиријата не е зашоплена, второ нема на што да запишеме информации што ни ти даваат професорите“. Во истиот контекст еден од студентите на дисперзираните студии на Факултетот за туризам во Велес за условите за студирање ќе изјави: „Ми неговешта соодветна училица, амфиштар. Нема нишу соодветни шопалети. Учиме во класични училици. Сметам дека не е во ред да не штрешираат како мали деца, сејак ние сме студенти“. За разлика од него, друг студент на истите студии изјавил: „Решив да се запишам на овој факултет бидејќи Велес ми е поблиску од Охрид. Пошетој за дисперзирани студии е за шопалба“.

Интересна е изјавата на поранешниот претседател на Студентскиот парламент, кој во „Глобус“⁶⁴ прашува. „Дали Македонија има доволно доктори на науки за да ти покријат шие студии што се ошвораат?“, прашува тој. „Тоа што мене ме плаши е дека на шветта на едни универзитети се ошвораат групи факултети и шопа е проблем зашто студентите можат да се доведат во ситуација да немаат квалитетна настава“, вели тој. Оваа изјава е симптоматична бидејќи студентската организација никогаш не се изјасни за дисперзијата, а тој како нејзин тогашен лидер изразува сомнеж во капацитетите за реализација на дисперзијата и страв од фаворизирање на едни универзитети во однос на други.

10.2 Академскиот кадар за дисперзираните студии

Во изминативе неколку години додека траат дисперзираните студии во јавноста не се огласи ниту еден универзитетски наставник, кој ги поздравил и ги оценил позитивно. Напротив, многумина од нив ги користеа медиумите за изразување скепса и загриженост од ваквото ситнење на високото образование.

Наставниците и соработниците, главно, го доживуваат

ангажманот на дисперзираните студии како оптоварување, кое одзема време, не нуди квалитет и, конечно, не го материјализира соодветно трудот што го вложуваат. Можеби, единствената сатисфакција ја доживуваат тие наставници од високообразовните институции што не се атрактивни, па со овој ангажман привлекуваат повеќе студенти отколку да одржуваат настава само на матичниот факултет.

Можеби, дисперзираните студии оеа во прилог на една категорија универзитетски наставници, кои освен предавања и вежби и не работат друго на универзитетот. Тоа е академскиот кадар што „заборавил“ дека освен со наставна, треба да се занимава и со научна дејност. Ним овие студии им дојдоа како своевидно алиби дека сега ете немаат време за друг ангажман освен за наставата. За другите, кои сериозно се занимаваат со научно-истражувачка работа, дисперзираните студии се само губење време. За жал, бројот на универзитетски наставници од првата категорија во последно време енорно се зголеми и поради тоа што Владата во последните четири години нема реализирано ниту еден конкурс за финансирање научни проекти.

Многу наставници и соработници со право реагираат на непостоењето соодветни услови за реализација на наставата на дисперзираните студии. Имено, на студиите од областа на техничките, биотехничките и на природните науки ниту Владата, ниту високообразовните институции за потребите на дисперзираните студии не извршија дополнителна набавка на опрема. Најчесто се користи истата опрема од матичниот факултет, па наставата личи на своевиден патувачки карван, кој најмногу го оптоварува наставниот кадар.

Сето ова создава демотивираност и незадоволство кај академскиот кадар, но тој упорно молчи. Тој молчеше и кога се свикнуваа итни и вонредни седници на Наставно-научниот совет за поведување иницијативата на Владата за отворање студии ваму и таму. Тој молчеше и кога отворено му беше соопштено дека овие студии факултетите ќе си ги финансираат од сопствени извори, но и кога беше изманипулиран дека ќе се финансира и од државата, но досега – ништо од тоа. Зошто ли се случува овој речиси колективен молк на академската заедница?

Во продолжение следуваат ставовите на неколкумина претставници на академската јавност кои јавно ги изнесуваа своите ставови во врска со дисперзираните студии.

Професорот на Правниот факултет Љубомир Фрчоски во прилогот „Дисперзираните студии не функционираат?“ на „Радио Слободна Европа“⁶⁵ изјавува дека со воведувањето на дисперзираните студии Владата уште повеќе го уништува и не толку високиот квалитет на студиите во земјава: „Нема основа,

⁶³ Отворени студии во Велес со простории во Скопје? „А1“, 22.10.2009 година

⁶⁴ Провинцијализација на високото образование, „Глобус“, 22.7.2008 година

⁶⁵ Дисперзираните студии не функционираат? „Радио Слободна Европа“, 17.8.2009 година

нема сила за дисперзирани студии, што директно се одразува на низок степен на студентите и што на едно општо заболување, односно студентите се одржуваат во Скопје, а се луми дека се дисперзирани во Велес или во Штип”.

Во истиот прилог поранешниот министер за образование, а сега универзитетски професор на ПМФ Ненад Новковски смета дека средствата за дисперзирани студии е потребно да се вложат во постојните државни универзитети: „Сега кога се формирани поголем број универзитети, веќе не е потребно да се формираат такви дисперзирани студии, клучно е да се засилаат тие универзитети за да функционираат максимално добро, за студентите постојано да бидат во еден академски амбиент”.

Дисперзијата во високото образование предизвика коментари и кај наставниот кадар на приватните универзитети, кои по малку почнаа да се чувствуваат загрозуени од овој потег на Владата. Во таа смисла Зоран Ивановски, деканот на Приватниот универзитет Европски универзитет за „Вечер”⁶⁶ изјавува: „Оваа иницијатива на Владата, која смета дека квантитативниот во јавното образование е добар, не може да се проволкува поинаку освен како удар врз приватните високообразовни институции, кои се етаблирани како институции од големо значење”.

Владо Тимовски - деканот на Педагошкиот факултет во Скопје за неделникот „Глобус”⁶⁷ се потсетува на мотивите за студирање некогаш и денес: „Некогаш студирањето се сфаќаше да се замине од своето родно место и се очекуваше студентите да се вратат во својата средина и да има одредено значење за тата средина. Не е улогично во секоје постојано време да се отвори факултет ако во него нема стопански и други можности. Потребно е да се воведат и одредени стандарди и младите да се чувствуваат како висшестепени студенти, да можат и стручно и научно да се усовершуваат, но и на групен план да се изградуваат како академски граѓани”. Од тие причини, тој своевременно се решил да студира во Белград, а по завршување на студиите вооружен со знаење и со животно искуство се вратил во Македонија.

Професорот Цветко Смилевски од Педагошкиот факултет во Битола и директор на Бизнес-академијата „Смилевски” во едно свое интервју⁶⁸ за дисперзираните студии коментира: „Многу е нерационално што решението, државата да му создава конкурен-

ција на државните универзитети. Да го земеме случајот со Правниот факултет во Кичево. Ако имаше Државен универзитет во Тешово каде што има Правен факултет и на албански и на македонски јазик, ако имаше Правен факултет на Државниот универзитет во Скопје, што во Штип, кое е оправдувањето за нов државен факултет за правни науки? Последиците од ваквите одлуки ќе бидат како тие пред 20 години со Правниот факултет во Битола. Знаеше колку беше болно за Битола прво да се укине факултетот за луѓето што беа таму, а уште повеќе за тие што станаа кондуктери со правен факултет”. Тој воедно се надева дека наскоро пазарот на трудот ќе ги вреднува дипломите, а работодавците сè повеќе ќе водат сметка каде е здобиена факултетската диплома.

Укажувајќи на другите можни последици од дисперзијата, професорот во пензија од Филозофскиот факултет, Петре Георгиевски⁶⁹ вели: „Последиците од ваквата провинцијализација на високото образование ќе доведат до неможност студентите да ги прошируваат својата култура и културните вредности, како што то овозможуваат поголемите градски центри во кои има културни институции, театри, концерти и изложби на уметнички дела”. Освен скратувањето на овие вредности кај студентите што се решиле да студираат „дисперзирано”, професорот Георгиевски укажува и на уште една последица поврзана со условите за студирање и со наставниот кадар. Во врска со тоа, проф. Георгиевски вели: „Нема никаква смисла да се отворат нови факултети во такви места каде што нема нишу инфраструктура, нема соодветни згради за факултетите, нишу, пак, е можно да обезбедите квалитетен наставен кадар. Ако се мисли дека професорите ќе јапуваат, штоаш има други последици. Тие квалитетни наставници, во тој случај, ќе бидат премногу отворени и не ќе можат на соодветен начин да изведуваат наставата. Од група страна, ќе немаат време и за консултации со студентите. А, што ќе се одрази и врз квалитетот на знаењето”. Нагласувајќи ги крајните последици од дисперзијата што се однесуваат на компетенциите на идните дипломци, тој завршува: „Со таквото ширење на образовни институции во мали места ќе се дојде до обезвредување на дипломите. По седум до 10 години, ќе се јават голем број завршени високообразовани лица со дипломи што ќе немаат вредност. Тие ќе претискаат да најдат работни места, а општеството не ќе може да го обезбеди тоа. Дури и ако емитираат во групи држави, и таму ќе се соочат со проблемите на недоволна обука и знаење во споредба со студентите што завршуваат такво образо-

⁶⁶ Со девалвација на државното студирање се врши удар врз приватниот високообразовен сектор, Вечер, 19.5.2009 година

⁶⁷ Провинцијализација на високото образование, „Глобус”, 22.7.2008 година

⁶⁸ Учител на учителите, интервју: Проф. д-р Цветко Смилевски, професор на Педагошкиот факултет во Битола и директор на Бизнес-академијата „Смилевски” 17.7.2008 година

⁶⁹ Провинцијализација на високото образование, „Глобус”, 22.7.2008 година

вание во Германија, Франција или во Англија“. И тој самиот кажува дека во младоста се решил да студира во Белград со цел таму да здобие знаење што ќе може потоа да го пренесе во својата земја.

Професорот на Филозофскиот факултет во Скопје, Илија Ацески⁷⁰ го антиципира однесувањето на студентите на дисперзираните студии и вели: „Кај студентите то првиот шок и разочарување од дисперзираната настава, значително ојдаа дисциплината и довербата во образовниот систем. Тие ќе сметаат дека државата, за да одржи во животи една идеја за дисперзирање, ќе мора да ти 'доминува' реалните зајакани студии, особено на техничките науки, бидејќи, во сиротен случај ќе нема континуитет за следните години. Поради тоа, меѓу студентите циркулира шета дека, 'шук можеш да паднеш само на скали'! Според Ацески, бруцошите во последниве пет години го гледаат високото образование како многу полесно од средното.

Првиот човек на УКИМ, ректорот Велимир Стојковски, инаку професор на Ветеринарниот факултет во Скопје, во интервју за „Утрински весник“⁷¹ за дисперзираните студии изјавува: „Се разбира, не би можеле да трифатиме таква широка дисперзија зашто не би имало квалитет. Општите движења во Европа се дека ова што то правиме сега веќе полека се враќа како процес назад и се оди кон окружување. Ќе се покаже дека не е исправна оваа широка дисперзија. Факултетите како Машински факултет во Веница и Технолошки факултет во Пробиштип се смешни. Имаат то два-три студенти. Сепак, високо образование не е шета, а квалитет на Машински факултет и на Технолошки факултет веќе со децении не се појолнуваат нишу во Скопје“. По овие ставови на ректорот на најголемиот и најстар универзитет во Македонија, сите други коментари би биле непотребни.

10.3 Јавноста за дисперзираните студии

Деконцентрацијата на високото образование или популарните дисперзирани студии, несомнено, наидоа на добар прием кај дел од јавноста, особено кај жителите на помалите градови во Македонија. Разбирлива е таквата реакција ако се знае дека тие ќе го почувствуваат тоа, пред сè, врз сопствениот семеен буџет бидејќи нивните деца остануваат дома, место да студираат во друг град. Еден дел од локалната јавност, исто така, смета дека со отворањето на студите ќе заживее економијата

⁷⁰ Провинцијализација на високото образование, „Глобус“, 22.7.2008 година

⁷¹ Власта го игнорира Универзитетот, „Утрински весник“, 6.3.2010 година

во нивната општина. Притоа, пред сè, се мисли на изнајмувањето станови и на заживувањето на угостителската дејност. Исто така, треба да се забележи дека еден дел од граѓаните во овие градови почна веднаш да се однесува пазарно, зголемувајќи ги преку ноќ наемнините за станови, во што посебно води новиот универзитетски центар Штип.

Од друга страна, загрижува фактот што оваа своевидна академска еуфорија го камуфлира најжешкиот проблем во државата – невработеноста. Граѓаните во градовите во кои се отворија дисперзираните студии како да подзаборавија дека во нивната општина многу компании се затворени, а нови не се отвораат.

Паѓа во очи фактот што промоторите на оваа акција никогаш не мислеа дека е потребно да организираат дебата со пошироката јавност на која би се дискутирало за сите аспекти од спроведувањето на дисперзијата во високото образование. Дали тие што решаваат се плашеа од евентуална реакција или, пак, беа толку самоуверени што, едноставно, не чувствуваа потреба од вох рорити - ќе покаже времето.

И на крај, како најистурени експоненти на јавноста, новинарите објавија многу записи и прилози во кои ги презентираа своите ставови и видувања за дисперзираните студии од кои ги издвојуваме:

Александар Шољаковски: „Одмазда на лошите ученици“⁷² „Утрински весник“, „Оваа дисперзија се претвори во фарса, торчлива комедија, циркус. (Архитектонски факултет во Дебар на кој се зајакнува само еден студент! Факултетите за информатички технологии во Паланка каде што зборот претрес е дамно избришан од употреба.) Во време кога во Македонија има дваесетина града, кои, буквално, се на изумирање, просветителската рака треба да донесе нова светлост! Резултатот е - образовни Поштемкинови села“.

Јасна Франговска: „Знаењето е број“, „Нова Македонија“⁷³ „Успешноста да се мери единствено во бројки и базично оправданата кампања 'Знаењето е сила, знаењето е моќ' најразви карикаштура, па знаењето сјана бројка (на новоотворени факултети) без суштинска содржина“.

Жаклина Хаџи-Зафирова: „Провинцијализација на високо образование“, „Глобус“⁷⁴, „Со студирањето во помалите места каде што и живеат, идните студенти ќе останат заробени во културолошката мајрица што им ја нудат нивните места поради ограниченоста на малиот број инфраструктурни објекти“.

⁷² Одмаздата на лошите ученици, Утрински весник, 24.4.2010 година

⁷³ Знаењето е број, „Нова Македонија“, 31.8.2009 година

⁷⁴ Провинцијализација на високото образование, „Глобус“, 22.7.2008 година

С.Т.: „Студентите колеги со првачињата“⁷⁵ „Време“, „Кога пред повеќе од две години шоташинои член на Владата Ивица Боцевски, буквално, влезе на седница на Советот на Универзитетот ‘Кирил и Методи’ и на мускули ја истурка идејата за отворање многу дисперзирани факултети низ земјата, без за што да постои аналитичка ‘харџија’ што ќе ја покаже ‘поенџата’ на таквиот поштеј, малку кој веруваше, дури и во крутош на скептицистите, дека кај високош образование, буквално ќе бидеме сведоци на висшinski хаос каков што денес постои од Куманово до Бишопла и од Сирумица до Сируга, во мноштво набрзина никнаши факултети“.

Весна Куксановиќ: „Со девалвација на државното студирање се врши удар врз приватниот високообразовен сектор“, „Вечер“⁷⁶, „Ќе има повеќе студенти од средношколци! Со најава за отворање факултети во секоја паланка кога нема квалифитетни професори ни за сегашните државни факултети, државното студирање ќе падне на ниво на поранешните вечерни школи“.

⁷⁵ Студентите колеги со првачињата, „Време“, 19.9.2008 година

⁷⁶ Со девалвација на државното студирање се врши удар врз приватниот високообразовен сектор, Вечер, 19.5.2009 година

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

- Наспроти декларираната автономија на високото образование, Владата на Република Македонија им наметнува на јавните универзитети свои проекти и политика за отворање дисперзирани факултети и студии, кои се сосема спротивни на сите европски и светски трендови во високото образование. Со тоа место засилување и окрупнување на високообразовната мрежа заради обезбедување подобар квалитет, Владата на РМ поттикнува спротивен процес на раситнување, расцепкување на и така крвкото високо образование што го доведува во прашање и постојниот квалитет;
- Владата го крши Законот за високо образование и врши класичен упад во автономијата на државните универзитети заради неконституирањето на Советот за развој и за финансирање на високото образование и оневозможување увид на академската јавност во распределбата и трошењето на средствата за високо образование;
- Владата не го почитува и работи спротивно на Правилникот за нормативи и стандарди за основање високообразовни установи и вршење високообразовна дејност бидејќи речиси никаде не се исполнети минималните условите за студирање на дисперзираните студии;
- Продолжува трендот на отворање нови дисперзирани студии без соодветни подготовки, без да се направи евалуација на досега отворените студии и без да се оцени ваквата политика низ призмата на целисходноста од тие студии и компетенциите со кои ќе се здобијат студентите, односно вистинската потреба на пазарот на трудот и неопходниот квалитетот на студиите;
- Дека не постои визија за тоа каде и кон што треба дисперзираните студии да ја одведат оваа држава потврдуваат и низа примери што најилустративно ја отсликуваат нерационалноста на ваквата политика, особено во областа на правото, економијата, информатиката, земјоделството, медицината итн.;
- Конкурсот за нови студенти на државните универзитети е објавен без претходно добиена акредитација за голем дел од дисперзираните студии што се најавени и за кои студентите можат да се пријавуваат во академската 2010/2011. Ова не само што претставува кршење на законот за ВО, туку ќе ги доведе во незавидна положба идните бруцоши. Тие може да се случи да се запишат на еден факултет/студиска програма, а да завршат на друга зашто првата, сепак, нема да биде акредитирана, или, пак, иако запишани, тие нема воопшто да студираат. Ова претставува и своевидна манипулација со идните студенти и поигрување со нивната идна академска кариера;
- Сублимираните изјави и информации од електронските и од печатените медиуми укажуваат на тоа дека овој владин проект почна неподготвено, во несоодветни простории и без наставен кадар на располагање, со нерешено (најчесто непостојно) финансирање и во голем број случаи со исклучително мал број студенти;
- Иако добар дел од студентите опфатени со анонимната анкета и интервјуто се изјаснија како, главно, задоволни од тоа што го добиваат на дисперзираните студии, теренското истражување потврди дека реализацијата на проектот тече со низа недоследности и невоедначености во поглед на условите за студирање, квалитетот на наставата на понудените студиски програми, студентското организирање итн.;
- Истражувањето потврди дека студентите без размислување би ги продолжиле студиите на матичните факултети/универзитети во главните универзитетски центри доколку за тоа им биде обезбедена соодветна финансиска помош во форма на стипендија или на поволен кредит;
- Нема предвидена ставка во буџетот на РМ наменета за финансирање на дисперзираните студии и секој универзитет и факултет се соочува на различен начин со финансирањето на овие студии;

- Ако се има предвид недоволниот интерес и непополнетите места за студирање на новоотворените дисперзирани студии, тешко може да се поврзе, а со тоа и оправда ваквата инвестиција како политика што доведе до масовност на високото образование во РМ и зголемен број студенти;
- Во целата оваа еуфорија со отворањето на дисперзираните студии најдискутабилен е квалитетот на високото образование што се нуди на овие студии со што го доведува во прашање значењето и тежината на факултетската диплома, сериозноста на процесот на студирање и достоинството на целокупната академска јавност;
- Импликациите од дисперзијата на високото образование во РМ се повеќедимензионални, ќе бидат далекусежни и ќе се почувствуваат по неколку години, кога запишаните студенти на ваквите студии ќе дипломираат. Тогаш Република Македонија неизбежно ќе се соочи со ситуацијата за неколку клучни прашања: Колку од сега запишаните студенти завршиле навреме? Какви и колкави знаења ќе имаат дипломираните? Како ќе бидат прифатени од работодавците како најмеродавни за верификација на здобиените компетенции?
- Предупредуваме дека ефектите на бумеранг и направените штети на национално ниво ќе биде тешко да се контролираат. Неквалитетот и тешката импровизација ќе бидат препознатливи за високото образование во Република Македонија;
- Во европски рамки, не ризикува ли Република Македонија со ова да се најде на црна листа и во групата на земји, чиешто високообразовни дипломи нема да бидат признаени, а со самото тоа нема да има можности нејзините граѓани да добијат работа во која било земја од ЕУ?

ПРЕПОРАКИ

- Во најбрз можен рок, Интеруниверзитетската конференција, како највисоко академско и независно тело во високото образование во Македонија, да побара формирање меѓународен тим од стручњаци што ќе изврши анализа на текот на дисперзијата во високото образование и ќе ја оцени потребата од продолжување на овој процес;
- Со оглед на целата ситуација предизвикана од енормното отворање дисперзирани студии и оформување нови факултети низ малите градови во Македонија, со што неповратно се девалвира високото образование, јавните универзитети треба да пристапат кон изработување на сеопфатна анализа на кадровската, техничката и на просторната состојба на своите членки;
- Високообразовните институции во соработка со соодветни агенции да пристапат кон анализа на пазарот на трудот во своите области. Паралелно со секторската анализа на пазарот на трудот, јавните високообразовни установи треба да пристапат кон изработување анализа на уписната политика по области и да ја приспособат кон потребите на пазарот на трудот во таа област;
- Врз основа на таквата анализа да се преиспита потребата од постоење на дисперзираните студии и на новоотворените факултети во гратчињата преку ревизија на елаборатите и имајќи ги предвид многуте импровизации и веќе потврдена неподготвеност. Ревизијата да биде проследена со реакредитација на овие програми врз основа на одредбите од Правилникот за нормативите и за стандардите за основање високообразовни установи за вршење високообразовна дејност;
- По оваа ревизија, да не се прекинува во целост овој процес, туку да се овозможи натамошно функционирање само на тие студии и факултети на кои се исполнети сите услови (доволен број студенти; обезбеден простор за амфитеатри, библиотеки, лаборатории, студентски прашања; соодветна аудио-визуелна опрема, апарати и инструменти; како и обезбеденост кадар и финансии за тековно работење) во согласност со Правилникот за нормативи и за стандарди за основање високообразовни установи и за вршење високообразовна дејност;
- За студентите на дисперзираните студии што ќе бидат прекинати, да се обезбедат соодветни стипендии и кредити од стопанството, банкарските институции, државата и од локалната самоуправа со кои ќе им се овозможи продолжување на студиите во нормални услови на матичните факултети во универзитетските центри;
- Таму каде што ќе се продолжи со дисперзираните студии, да се овозможи и поттикне студентското организирање со што студентите ќе станат фактор на донесување одлуки во однос на обезбеденоста на условите, квалитетот на наставата и исполнување на студентските права и потреби (културни, забавни, спортски);
- Во иднина, наставниот кадар на државните високообразовни институции да реагира похрабро на сериозното и неоправдано нарушување на академските права и слободи, кои се однесуваат на отворање студии и нивно финансирање. На таков начин ќе прекине оваа веќе воспоставена практика за наметнување решенија што се против интересите на академската заедница;
- Сопствениот економски развој општините во иднина да го гледаат во развој на реалниот сектор преку нови инвестиции и отворање нови работни места, а не преку отворање факултети и преку ноќ трансформирање во квазиуниверзитетски центри;
- Жителите на општините во кои неоправдано, без обезбедени услови и неопходен квалитет се отвораат дисперзирани студии и нови факултети како родители на идните студенти, да не подлегнуваат на нереални ветувања и импровизации за некакви нови универзитетски центри, туку да се обидат на своите деца да им обезбедат квалитетно образование, кое ќе резултира со диплома, која во иднина ќе им гарантира вработување и пристојна егзистенција;
- Деловниот сектор да го гледа својот интерес во високото образование така што сериозно ќе помогне во обезбедување стипендии во својата дејност за студентите што не се во можност да студираат од социјални причини;
- Банкарските институции во иднина да најдат повеќе интерес за својот пласман кај студентската популација под поповолни услови, со што најдиректно ќе придонесат во создавање квалитетен високостручен кадар и за своите потреби;
- Да се престане со провинцијализација, а да се поддржи процесот на интернационализација на високото образование во Македонија. Притоа, да се вложува повеќе во осовременување и унапредување на и така големиот број високообразовни установи во Македонија со што ќе се обезбеди меѓународна препознатливост на нашето високо образование;
- Да престане воспоставената практика на политички притисок врз јавните универзитети што резултирало со оваа неподготвена и популистички мотивирана дисперзија во високото образование. Во демократските земји, академската јавност е поштедена од вакви притисоци и е третирана како сериозен фактор за развојот на општеството

РЕФЕРЕНЦИ

- Анализа на реализација на националната програма за развој на образованието 2005-2015 година (програмски документ Програма за развој на високото образование) МОН
- Болоњска декларација 1999 година и коминикеа од Прага, Берлин, Берген, Лондон и од Лувен
- Брисел замрзна дел од европските пари за Македонија, Нова Македонија 22.1.2010 година
- Буџет на Република Македонија за 2010 година
- Владата бара дисперзирани студии од скопскиот универзитет „Утрински весник“ 11.9.2008 година
- Власта го игнорира Универзитетот, „Утрински весник“, 6.3.2010 година
- Во Прилеп почна наставата на новите дисперзирани студии по техничка информатика, Прилеп, 1 октомври (МИА)
- Груевски во посета на дисперзираните студии на Правниот факултет во Велес, МИА 22.10.2009 година
- Дали пропаѓа концептот - дисперзирани студии? Струга, 2.10.2009 година (ИНПРЕС)
- Дебакл на студиите по архитектура во Гостивар, Вест, 28.9.2009 година
- Дисперзирани студии без пари „Нова Македонија“, 29.5.2009 година
- Дисперзирани студии во Крива Паланка, МИА 13.10.2009 година
- Дисперзираните студии не функционираат? „Радио Слободна Европа“, 17.8.2009 година
- Дисперзираните факултети бараат пари од Владата, Дневник, 29.5.2009 година
- Дисперзираното високо образование и натаму се раситнува „Телма“, 14.5.2009 година
- EC Staff Working Document (2008). Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training
- ЕКТС – реалност или илузија во високото образование. Анализа преку алатката пристап до информации од јавен карактер. Младински образовен форум
- За дисперзирани студии требаат милиони, Утрински весник, 5.5.2010 година
- Закон за високото образование, Службен весник на РМ бр. 35/2008, 14.03.2008 год. и измени во Службен весник на РМ бр. 103/2008, 83/2009, 99/2009.
- Зголемен апетит, Утрински весник 26.4.2010 година
- Знаењето е број, „Нова Македонија“, 31.8.2009 година
- Ќе пропадне ли проектот „дисперзирани студии“? Време, 9.5.2007 година
- Кој ќе го јаде кајмакот од европските пари за млади? Нова Македонија, 13.1.2010 година
- Конкурси за упис на студенти на државните универзитети за студиските 2008/2009, 2009/2010 и 2010/2011 година
- Лисабонска стратегија 2000, Заклучоци на претседателството на Европскиот совет Барселона 15-16.3.2002 година (точка 47)
- Листа на акредитирани високообразовни установи во Македонија
- МОН се оградува од проблемот со дисперзираните студии во Струга Ohrid news, 3.10.2009 година
- На предавања во фабрики, во сали за свадби, во основни училишта... Нова Македонија, 11.6.2009 година
- Најисточниот град во државава од оваа есен ќе биде факултетски град 22.8.2009 година, телевизија Канал 5
- Одлука за дисперзирани студии во Битола и во Куманово (<http://www.gf.ukim.edu.mk>)
- Одлука за запишување студенти на јавните ВОУ во 2010/2011 година Сл. весник на РМ 14.4.2010 година
- Одмаздата на лошите ученици, Утрински весник, 24.4.2010 година
- Општа стручна оценка за спроведените активности во периодот на известувањето (2009) (www.docser.com/oi.org.mk)
- Отворени нови дисперзирани студии на Штипскиот универзитет во Кавадарци 28.9.2009 година, МИА
- Отворени студии во Велес со простории во Скопје? А1, 22.10.2009 година
- Правен факултет Кичево, (<http://www.bitolskasema.org/portal/>) 16.3.2010 година
- Правилник за нормативи и за стандарди за основање високообразовни установи и вршење високообразовна дејност, Службен весник на РМ бр. 33/2003 од 14.3.2003 година
- Прилеп го отстапува работничкиот универзитет за дисперзираните студии на трите државни универзитети Прилеп, 27 февруари (МИА)
- Пристапот за дисперзирани студии дава резултати, МИА 26.5.2007 година

- Провинцијализација на високото образование, „Глобус“, 22.7.2008 година
- Пропаднаа владините дисперзирани студии по економија во Струга, ТВ Алфа, 2.10.2009 година
- Протест на студентите по дисперзирани студии по економија во Струга (strugaportal.com - gradski veb-portal), петок, 2.10. 2009 година
- Протестираа студенти на дисперзираните студии во Штип. Професорите се откажаа од проектот дисперзирани студии 6.5.2007 година, А1
- Свечено отворени првите дисперзирани студии за производство и за преработка на тутун во Прилеп, 2 октомври 2009 година, извор МИА
- СДСМ соопштение 31.0.2010 година (www.sdsm.org.mk)
- Се воведуваат студии без знаење на факултетите „Утрински весник“, 14.5.2009 година
- Со девалвација на државното студирање се врши удар врз приватниот високообразовен сектор, Вечер, 19.5.2009 година
- Статистички годишник на Република Македонија, 2009 година
- Стенограмски белешки од III седница на Собранието на Република Македонија од 1.7.2008 година
- Студентите колеги со првачињата, „Време“, 19.9.2008 година
- Уредба за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност, Сл весник на РМ, бр. 103 од 30.07.2010 година
- Уривање во пет чекори, Дневник, 23.8.2009 година
- Учител на учителите, интервју: проф. д-р Цветко Смилевски, на Педагошкиот факултет во Битола и директор на Бизнес-професор академијата „Смилевски“ 17.7.2008 година
- Факултети што паѓаат на колоквиум Глобус, 8.12.2009 година

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ИНСТИТУТ
SOCIETY ОТВОРЕНО
INSTITUTE ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА